

Prof. Dr Milorad M. Janković

OD PANČIĆEVE FLORE KNEŽEVINE SRBIJE DO AKADEMIJINE FLORE SR SRBIJE

Nekoliko reči o istoriji nauke uopšte, i istoriji ekologije i botanike u Srbiji i Jugoslaviji, posebno.

Mislim da o vrednosti i značaju istorije nije potrebno nešto naročito dokazivati. Međutim, kada je reč o istoriji nauke ona kod nas nije u dovoljnoj meri zastupljena. Posebno u Srbiji, kada je reč o nauci, njena istorija krajnje je nedovoljno razvijena, pre svega kada se radi o prirodnim naukama. U tom pogledu istorija botanike i ekologije gotovo da značajnije nije ni zastupljena. U tom pogledu je sam osetio veliku potrebu da radim na istorijskim istraživanjima ekologije i botanike, pre svega u okviru SR Srbije. Za to sam imao nekih neophodnih preduslova: pre svega u nauku sam ušao vrlo rano (još 1943.g.), u Beogradski Prirodnjački muzej, i tu sam se sreo sa značajnim ličnostima naše botanike i zoologija; susreo sam se, već tada, sa osnovnim problemima koji su postojali u oblastima ekologije, sistematike i fitogeografije; pored toga, u nauci sam se nalazio kontinuirano sve do danas (1990. g.), što znači skoro 50 (pedeset) godina, i to sve u istoj struci: biologija, botanika, ekologija i biogeografija; bio sam u različitim zvanjima (laborant, asistent, docent, vanredni profesor i redovni profesor univerziteta, kao i naučni savetnik), što mi je omogućilo, i kao nastavniku i kao naučniku, da nauku žive prirode shvatim sa različitih strana i da uočim svu raznovrsnost problema edukacije i naučnoistraživačkog rada. Vrlo rano shvatio sam sav značaj vremenskog razvoja za napredovanje odnosno nazadovanje pojedinih naučnih disciplina; isto tako, i značaj istorijskih istraživanja radi boljeg razumevanja onoga što se dešavalo u daljoj, bližoj i najbližoj prošlosti, i radi nalaženje odgovora koji su to uzroci koji su, s jedne strane, doprinosili boljem napredovanju nauke, odnosno, s druge strane, njenom nazadovanju u pojedinim oblastima istraživanja.

Već u samom početku moga rada u Prirodnjačkom muzeju susreo sam se sa nekim pitanjima u vezi sa Pančićem, pitanjima koja su postavljali moji profesori i učitelji (P.I. Černjavski, Borivoje Milojević, i dr.), i koja su se postavljala i kasnije, posle Oslobođenja i dalje (Ljubiša Glišić, Simiša Stanković, i dr.). Ta pitanja su, na primer bila sledeća: „da li je Pančić bio darvinista i evolucionista”, „zašto se Pančić bavio florističkim i sistematijskim istraživanjima, a ne nekom modernom naukom”, „zašto Pančić nije imao neposrednih i dostojnih učenika i naslednika”, i tako dalje. Na neka pitanja uspešno sam odgovorio, u mojim brojnim istorijskim radovima, a neka su i do sada

ostala nerazjašnjena (na primer: zašto nije imao naslednika u botanici?). Mislim da je moj najveći uspeh, kada je reč o Pančiću, što sam, na osnovu uporednih istraživanja i odgovarajućih činjenica, utvrdio da je Josif Pančić **preteča** naše fitoekologije i fitogeografije.

U istorijskom istraživačkom postupku prihvatio sam ravnopravno dva shvatanja: značaj prošlosti za razumevanje sadašnjosti (istorizam), i značaj sadašnjosti za razumevanje prošlosti (aktualizam). Nema sumnje da je uvid u dokumentaciju (arhivski materijal, na primer), o prošlim vremenima dragocen za razumevanje onoga što se dešavalo u prošlosti, ali i za razumevanje sadašnjosti. Međutim, dokumentacija i svedočenje pojedinaca o događajima u sadašnjosti, tumači ne samo sadašnjost već i prošlost, ali nagoveštava i pravce kretanja u **budućnosti**. Dakle, ravnopravna primena i „istoricizma” i „aktualizma”.

U pogledu razumevanja istorije, sadašnjih događanja i predviđanja pravaca kretanja u budućnosti, mislim da su među najdragocenijima lična svedočenja pojedinaca, svedoka ili i aktivnih učesnika u događanjima. U tom pogledu mislim da je V. Dedijer u pravu kada kaže da su podjednako važna i „svedočenja odozgo” i „svedočenja odozdo”, pri čemu je, čini mi se, posebnu važnost pridavao ličnim svedočenjima neposrednih učesnika u događanjima (ukoliko je, naravno, svedok verodostojan).

Jer, zaista, kada je reč o istoriji razvoja botanike u posleratnom periodu u Jugoslaviji, ili, još bliže, kada je reč o istoriji stvaranja „Flore SR Srbije”, kakav značaj imaju zapisnici i druga pisana dokumenta? Sasvim ograničen. Lično svedočenje pojedinaca koji su u stvaranju „Flore” neposredno učestvovali, pod uslovom da su verodostojni svedoci i ljudi koji imaju dobro zapažanje, objektivnost i sposobnost odgovarajućeg asociranja svih činjenica relevantnih za neki istorijski proces, ima izuzetnu vrednost!

Negde sam pročitao da, pored zvanične, postoji i „**Tajna istorija Mongolskog carstva**”, koja upravo i jeste ona prava, istinska istorija ovog neverovatnog fenomena (tj. famoznog carstva tih famoznih Mongola). Naravno, ovo treba shvatiti i kao nešto sa dubokom simbolikom: sve ima i svoju „Tajnu istoriju Mongolskog carstva”, i Rimsko carstvo, i Vizantijsko carstvo, i Sjedinjene Američke Države, i Evropa, i mali Island, ali i istorija stvaranja teorije relativiteta, ili istorija razvoja ekologije u Jugoslaviji, i istorija stvaranja „Flore SR Srbije, itd.; ali postoji i tajna istorija svakog pojedinca, bez obzira ko to bio, mali skromni ljudski čovečuljak, ili pak veoma poznati državnik, umetnik ili političar.

Mislim da je ta tajna istorija, to jest prava i istinita, najkorisnija kada je reč o tome da istorija treba da bude „učiteljica života”. **Zbog svega toga, ja želim da u svojoj nauci, ali i u drugom, pišem upravo „Tajnu istoriju Mongolskog Carstva”.** To je rizično, ali i najdelotvornije.

Uvod

Godine 1874. ugledala je svetlost dana Flora Kneževine Srbije (a zatim i njen Dodatak, 1884.), kapitalno delo Josifa Pančića, pionira naših prirodnih nauka, posebno botanike. U to vreme Pančićeva Flora predstavljala je zaista pionirsko i fundamentalno delo, svetskog značaja, kojim je Josif Pančić uveo u evropsku nauku i kulturu duhovnost

jednog malog naroda koji je posle viševjekovnog robovanja nazadnom i nekreativnom feudalizmu Osmanlijskog carstva, krupnim koracima zakoračio u onaj fenomenalni duhovni prostor koji s pravom nazivamo jednim od vrhunskih dometa duhovnosti čovečanstva: evropska nauka, evropska materijalna i duhovna kultura. U tom prodiranju u prostore najviše naučne duhovne sfere, (mučnom prodiranju jer je naše duhovne sposobnosti pritisla i gotovo onemogućila, za veoma dugo vreme, sve do Karadorda i Miloša, jedna sila krajnje represivna, skučenog i dogmatskog duha), jedan od najvećih doprinosa dao je upravo Josif Pančić, u čemu je Flora Kneževine Srbije bila najjači adut. Veličina Pančića posebno se ističe kada se navedu reči u to vreme čuvenog evropskog naučnika i botaničara A. Grizebaha (1843–44: „Spicilegium Florae rumelicae et bithynicae...”) koji, proputovavši kroz Srbiju nadmeno izjavljuje da u Srbiji za naučnike nama ničega interesantnog (kako to sa blagom ironijom navodi Ž. Jurišić). Nepoznavanje geomorfoloških pedoloških i klimatskih prilika u Srbiji ... aivantni i falični podaci o biljkama naše otadžbine, mogli su dati osnova prof. getenskog univerziteta, Grizebachu, te da rekne i napiše za Srbiju: ova zemlja malo obećava botaničarima — Serbia ... botanicus non multum promittere videtur”. — (Practatio, p. 6).

Zaista, prikazujući čitav biljni svet naše Kneževine, sa mnogobrojnim značajnim i veoma interesantnim biljnim vrstama (navedimo samo čuvenu Pančićevu omoriku — *Picea omorika*), Pančić je Evropi otkrio u punom sjaju vrednosti i značaj našeg biljnog sveta, naučni i primenjeni, i to na jedan sjajan način: kroz Floru Kneževine Srbije, koncipiranu u formi kojom su se odlikovala u to vreme i vrhunska naučna (floristička) dela, tj. vodeće Flore tada u naučnom pogledu najrazvijenijih zemalja Evorpe.

Međutim, za neopravdano dugo vreme ostaje Pančićeva Flora Kneževine Srbije jedini reprezent našega florističkog biljnog sveta, što doprinosi da ta Flora pomalo, ali sve više i više, zastareva.

Pre svega, Srbija nije više samo „Kneževina Srbija”. ona, posle ratova koje je uspešno vodila (uspešno upravo zato što su bili oslobodilački), proširuje svoje teritorije okupljajući pod jedno krilo veliki deo srpskih zemalja. U tom pogledu Srbija uključuje u svoje prirodno tkivo i južne Kosovske i Metohijske krajeve, i severne Vojvođanske, koji su svi u florističkom pogledu posebno interesantni i značajni.

Drugo, što se tiče same strukture i sadržaja „Flora Kneževine Srbije”, determinacija vrsta u njoj zasnovana je na tzv. seksualnom sistemu, te da su i ključevi (tablice za određivanje biljaka), takvi, tj. „seksulani” (zasnovani na broju prašnika i tučkova, pre svega); to znači da je primenjen Lincov sistem divergencije, koji nije prirodni već veštački, te ne odražava filogenetske odnose niti evolucijski tok u nastajanju vrste. Naravno, za ovo nije „kriv” J. Pančić, jer se, jednostavno, u to vreme tako radilo.

I najzad, puno nedostataka, sa gledišta savremene nauke i floristike: u samom sadržaju „Flora” postoje mnogo sada neprihvatljive tvrdnje, počev od čisto nomenklaturnih iskaza pa sve do nedoumica u pogledu nekih vrsta (obima, vrednosti, imena, rasprostranjenja i dr.).

Ipak, Pančiću se mora i danas odati veliko priznanje jer daleko najveći broj opisa biljnih vrsta je apsolutno prihvatljiv i ostaje kao merodavan i za savremene Flore (i mi smo, u desetotomnoj Flori SR Srbije, zadržali te njegove opise za mnoge vrste, gotovo nepromenjene). Naravno, najveći Pančićev doprinos u „Flori” jeste otkriće i reprezentacija čitavog niza novih vrsta, za Srbiju i za nauku, među njima i čitav niz endemičnih i reliktnih.

Naravno, i pored tih vrlina koje krase „Floru Kneževine Srbije” (ne samo one izuzetno velike u istorijskom smislu — prva i pionirska, otkrivalačka našeg biljnog sveta,

vrhunski naučno koncipirana u tim prvim našim naučnim koracima, itd.), ostaje činjenica da je ona, u mnogo čemu operativno malo upotrebljiva: **pre svega jer se ograničava na suviše usku teritoriju u odnosu na savremenu teritoriju SR Srbije**, znači bez tako značajnih područja kao što su Vojvodina, Kosovo i Metohija.

Znači, **bilo je neophodno da se napravi jedna nova Flora**, što znači „Flora SR Srbije”, koja bi, što se tiče teritorijalnosti, obuhvatila čitavu teritoriju SR Srbije, a što se tiče nauke bila sazdana u duhu savremenih Floa. U ovu novu, savremenu Floru, trebalo je ugraditi i sve ono pozitivno i još uvek aktuelno iz Pančićeve Flore. Tako je i učinjeno, te je stvorena savremena Flora SR Srbije, na najboljim mogućim savremenim načelima floristike i sistematike.

KAKO SMO STVARALI SAVREMENU FLORU SR SRBIJE

Prva lutanja

1943. godine, u gluvo okupacijsko doba, mobilisan sam odmah posle završene Velike mature u tzv. Službu za nacionalnu obnovu Srbije. Tek, bilo kako bilo, ja sam se našao u Odeljenju za sakupljanje lekovitog bilja, koje je bilo pod rukovodstvom profesora Milorada Marčetića (biologa po obrazovanju), dok su stručni rukovodioci (konsultanti) bili prof. Dr Jovan Tucakov (za lekovite biljke), i Dr Pavle Ivanović Černjavski, kustos Prirodnjačkog muzeja Srpske zemlje (za botaniku uopšte); na terenu nam je neposredni rukovodilac bio Miša Soldatović, mnogo kasnije kao doktor farmacije bio je direktor Instituta za lekovito bilje u Beogradu, u ulici Tadeuša Košćuškog. U ovu biljbersku grupu određen sam kao „škart”. Tako je bar rekao jedan iz komisije: ti si cvikeraš (tj. nosio sam naočare), pa ćeš biti koristan jedino u toj glupoj biljberskoj bandi.

Docnije, na terenu i drugde, mene i još nekoliko nas zapazio je kustos P.I. Černjavski (kao „dobre mladiće”), te je predložio da predemo u Prirodnjački muzej, kao neka vrsta volontera i preparatora i da tamo pomažemo u svakodnevnom radu Muzeja. To su moji počeci, tu sam se, već tada u toj predalekoj 1943. godini, upoznao sa naukom i botanikom, smrtno se u njih zaljubio i ostao im veran, evo, sve do danas.

Već prvih dana rada u Prirodnjačkom muzeju zapazio sam da kustos, Dr Pavle Ivanović Černjavski, stalno drži na svome radnom stolu Pančićevu „Floru Kneževine Srbije” (kao i njen „Dodatak”), i da svaki čas, takoreći, u nju nešto zapisuje (na marginama stranica ili između redova), ili u nju ubacuje neke ispisane listiće, između određenih stranica. Posmatrajući gotovo svaki dan taj, činilo mi se svojevrsni ritual, zainteresovao sam se jer mi je sve to bilo čudno i tajanstveno, kao što mi je, uostalom, i čitav Muzej sa neobičnim ljudima u njemu, i neobičnim mrtvo—živim zbirkama biljaka i životinjama, sa svim svojim bizarnim rekvizitima (dve ljudske lobanje u podrumu, ogroman mamutov zub – kljova, drvene prese sa zavrtnjem za presovanje biljaka, veliki plehani sanduk za povremeno dezinfikovanje herbarijumskih biljaka, neka čudna upijajuća hartija za sušenje biljaka, ogroman medved na ulazu u holu, tajanstvene knjige i biblioteci na svim jezicima sveta, itd.), dakle čudno i tajanstveno, neki sasvim poseban svet u odnosu na onaj spoljašnji, okupatorski, ružni i opasni, stalno pod teškom senkom

čizama okupatorske soldateske. Ovaj muzej bio je kao neko spasonosno ostrvo, van sveta i veka, sa nekom posebnom igrom koja ima neka svoja sasvim osobena pravila, bez ikakve veze sa onim što se događalo napolju, u sumornim stanovima običnih građana, ili sa napetim životom – životarenjem u državnim i privatnim ustanovama i institucijama. Zaista, ja sam u nauku ušao u čudno vreme i pod čudnim okolnostima; vrlo je verovatno da upravo zato i imam taj mistični odnos prema nauci, i pored sve racionalnosti koju lično unosim u nju.

Ali, vratimo se temi: ta čudna knjiga „Flora Kneževine Srbije”, koja je neprestano ležala na Černjajkovom stolu i bila od njega stalno uznemiravana nekim piskaranjima, nošena ponekad, kao neka ikona i na teren, neprestano me je koprkala i uznemiravala. Docije, nabavio sam i ja, u biblioteci, jednu istu takvu knjigu, dakle sada moju „Floru Kneževine Srbije” – sastavio Dr Josif Pančić, pa sam je i ja stalno držao na stolu i stalno prevrtao sjajno se zabavljajući rešavanjem, kao neki šifrant, te njene šifre koje su me dovodile do imena nepoznate biljke koju sam držao u ruci. Ta Pančićeva Flora bila je nevelika knjiga, pa me je, vremenom, sve više zapanjivalo koliki ogroman broj informacija ona sadrži u sebi o biljnom svetu, te da je u njoj sadržano, na određen način, i gotovo svo biljno carstvo ovoga sveta. Docije, kada sam dobio od Černjevskog zadatak da sredim njegov herbar, prepisujući „na čisto” na specijalnim etiketama njegove gotovo nečitljive zapise sa terena, i velikim delom determinišući i sam biljke u ovom herbaru, uz pomoć Černjevskog, služio sam se Florom uveliko, začuđen u kojoj meri ona može svojim golim tekstom omogućiti čoveku da se snađe u tom zamršenom svetu biljaka.

Ta „Flora Kneževine Srbije”, do tada mi nepoznatog Josifa Pančića, bila je za sve nas u Botaničkom odlejenju Muzeja neka vrsta Biblije; ne Biblije sakralnog karaktera, razumljivo, ali u svakom slučaju Biblije naučnog karaktera, sa, ipak, nečim u sebi mističnim kao što je i sama nauka duboka i mistična, i pored svoje samo prividne racionalnosti i dubokomislenosti i hladne suvoće. Naravno, za razliku od „prave Biblije”, koja se stalno čita, Flora Kneževine Srbije čitana je sve manje i manje, da bi najzad, u tom pogledu ustupila mesto našoj, Savremenoj, desetotomnoj Flori SR Srbije.

Docije, interesujući se sve više za to šaranje i zapiskaravanje Pavla Ivanovića Černjajvskog po tkivu „svete” knjige Josifa Pančića, nazvane „Flora Kneževine Srbije”, dobih od nesrećnog Pavla Ivanovića objašnjenje da on želi da tu Knjigu „dopuni”, „popravi” i „osavremeni”, te da je potom štampa (kada za to dođe vreme). To mi, tada, nije izgledalo ni nelogično ni nekorisno, a najmanje kao „bogohuljenje”.

U to vreme, vreme okupacije i sveopšte skučenosti materijalne i duhovne, nismo ni pomišljali da će se neke stvari i odnosi bitno promeniti. Nije nam smetalo što bi to novo izdanje Pančićeve „Flore” možda i dalje nosilo naslov **Kneževine Srbije**, u to vreme kada smo bili mali, sa nekakvom nedefinisanim Srbijom, sa nekakvim ustaškim Sremom, sa nekakvom mađarskom Bačkom, sa nekakvim nemačkim protektoratom nad Banatom, i sa nekakvim još više problematičnim Kosovom i Metohijom, i sve to pod teškom antisrpskom okupacijom. Istina, mi smo duboko verovali, bili smo čak u potpunosti sigurni, da će sav taj košmar jednom prestati, da će pobediti pravda i istina i da Srbija neće biti samo mala Kneževina, već nešto drugo, veće i raznovrsnije, te da će „Flora Kneževine Srbije” biti samo jedan istorijski spomenik, veličanstveni spomenik našoj nauci, njenim počecima posle oslobođenja od robovanja onima u svakom pogledu gorim od nas. U to vreme, zaista, nismo ni pomišljali da će posle Rata „Flora Kneževine Srbije” biti „demode”, apsolutno neprimerena, i da će to Novo vreme zahtevati nešto drugo, neku sasvim drukčiju Floru Srbije. Ali docije, posle rata, u tom pravcu sam sve više razmišljao, budući da sam kao član Prirodnjačkog muzeja bio svakodnevno u dodiru sa problemima

floristike, biljne taksonomije i fitogeografije; tokom vremena u meni se duboko učvrstilo uverenje da postokupacijski period, sloboda i Srbija sa drukčijim granicama i bitno većom i raznovrsnijom teritorijom, nego u vreme „Kneževine”, zahtevaju da se odbaci ideja o „obnovljenoj” Flori Kneževine Srbije i da treba izraditi **novu Floru**. To su, uostalom, zahtevali i drukčiji sadržaji i problemi savremene botanike.

Što se tiče samog Pavla Ivanovića Černjavskog on je, i posle Oslobođenja, ostao i dalje veran svojoj ideji i svome zadatku (koji je sebi sam zadao), da završi Dopunjenu i Korigovanu Floru **Kneževine Srbije** (dakle: J.Pančić i P.I.Černjavski – Flora Kneževine Srbije). Međutim, nesrećna 1948. godina, sa svim svojim posledicama, doprinela je tome da profesor i doktor P.I.Černjavski prinudno napusti Jugoslaviju, da ode najpre u Bugarsku (koja je služila za te naše „bele” Ruse kao karantinska zemlja, pre njihovog puštanja u SSSR), a zatim i u sam Sovjetski Savez, u predaleki Staljingrad (Volgograd), u kome je i umro. Već i samim napuštanjem Jugoslavije (Srbije) i odlaskom u Bugarsku, ova tragična ličnost, u to vreme jedan od naših najistaknutijih botaničara, P.I.Černjavski gubi, gotovo naglo, vezu sa svim svojim korenima u Srbiji i Jugoslaviji, posebno korenima koji su ga vezivali za biljni svet naše zemlje, za naučni rad kojim se bavio u njoj. Istina, u Bugarskoj, koja ima u pogledu vegetacije i flore mnogo sličnosti sa biljnim svetom Jugoslavije, osobito sa njenim istočnim delovima, objavio je nekoliko naučnih radova, pri čemu posebno treba istaći monografiju „Drveće i žbunovi Bugarske” (kolektivno delo); isto tako, P.I.Černjavski u Bugarskoj nastavlja svoj naučni rad u oblasti botanike, što mu i nije bilo teško s obzirom na veliku vegetacijsku i florističku sličnost između naše dve zemlje, napred već pomenutu, s obzirom da su u pitanju zemlje Balkanskog Poluostrva. Ali, neumitna sudbina baca ga daleko na istok Evrope, u Staljingrad, u kome se on potpuno gubi, i kao čovek i kao naučnik, daleko do svoje porodice (žene, ćerke, zeta i unuke, koji ostaju u Bugarskoj), u tom ogromnom stepskom prostoru u kome mu u staračkim mučnim danima jedinu radost pričinjava njegova unučica, koja mu povremeno, za raspust, dolazi u posetu da bi sa dedom provela neki mesec. Nije poznato da li je Pavle Ivanović Černjavski morao da ide iz Bugarske sve dalje na istok, sve do Staljingrada, ili je i sam to želeo (kao i mnogi drugi „belogardejci” u nostalgичnoj želji da, kao pokajnici, umru u toj svojoj Majčici Rusiji). Budući da Pavle Ivanovića Černjavskog smatram jednim od svojih prvih učitelja u botanici, koga sam veoma dobro poznavao družeći se i saradjući sa njime u tom Bednom, Čudesnom Prirodnjačkom muzeju srpske zemlje, učeći od njega prve korake u nauci i primajući od njega kao svoj novi stil života ljubav prema biljnom svetu i prirodi uopšte; znajući sve njegove dobre i loše strane, patnje i radosti koje je preživljavao, probleme koji su ga u nauci i životu zaokupljivali, uspehe i neuspehe koje je doživljavao, njegovu veoma značajnu ulogu koju je imao u razvoju srpske i jugoslovenske botanike, osećam veliku obavezu da o tom meni dragom čoveku napišem jednu iscrpnu biografiju i time bliže osvetlim jedan značajan period u razvoju srpske i jugoslovenske nauke. Na svome životnom putu od Rusije pa sve do Jugoslavije, koja mu postaje druga domovina, pa najzad od nje ponovo u Rusiju, bio je u prostoru i vremenu potpuno izgubljen, i jedini period u kome je bio kompletna ličnost, sa punim moralnim i duhovnim integritetom svoje vlastitosti, bila je „srpska” epizoda; u toj Srbiji doživljava on svoje duhovno smirenje (ukoliko je uopšte i moguće da „uklete” ličnosti to smirenje ikada postignu), svoju ljudsku i naučnu afirmaciju, saradnju sa naučnom omladinom koja mu uzvraća poštovanjem i ljubavlju, pre svega sa omladinom prve posleratne generacije koja je diplomirala na Prirodno-matematičkom fakultetu, sa onim njenim delom koji se posvetio, pod uticajem, P.I. Černjavskog, botanici i ljubavi sa prirodom naše zemlje. Upravo, u duhu jednog postulata koji je u svome naučnom testametu, o dužnostima

Srpske akademije nauke postavio Josif Pančić: da je osnovni zadatak Akademijin da istražuje istoriju svoga naroda i **prirodu zemlje** u kojoj taj narod živi. Mislim da je P. I. Černjavski ovu svoju saradnju sa omladinom, svoj uticaj na nju, rad i uspehe koje je sa njom postizao, upravo i smatrao svojim najznačajnijim delom u toj Srbiji, koja ga je srdačno, ljudski i bez ikakvih predrasuda prihvatila u svoje sveusrdno krilo.

Što se tiče predmeta o kome u ovom prilogu raspravljamo, odlazak Pavla Ivanovića Černjavskog iz Jugoslavije označuje početak potpunog gašenja ideje o „dopunjenoj i korigovanoj Flori Kneževine Srbije” (što je, pokazaće se docnije, bilo za našu floristiku veoma povoljan ishod). Istina, i posle Černjavskog bilo je nekoliko botaničara koji su i dalje smatrali da tu ideju treba realizovati, ali sve je to palo u vodu pod naletima novih shvatanja, novih saznanja i novih ljudi, pre svega mladih iz prve posleratne generacije studenata biologije.

Početkom 1951. godine iz Prirodnjačkog muzeja prelazim za asistenta na Biološku grupu PMF—a, i to u Institut za botaniku i botaničku baštu, na poziv profesora Dr Ljubiše Glišića (upravnika Botaničkog zavoda — kako se tada zvao) i profesora Dr Siniše Stankovića (šefa Biološke grupe). Već prvih dana moga novog života u Botaničkom institutu zapazio sam da asistent Vilotije Blečić, takođe, kao i P.I.Černjavski, drži na svome stolu našu florističku „Bibliju”, tj. Pančićevu Floru Kneževine Srbije, i da i on takođe nešto u njoj dipisuje i ubacuje. Posle sam saznao da i Vilotije Blečić ima nameru da „dopuni” i „ispravi” Pančićevu Floru, i da je zatim štampa (prema nekim podacima ta Blečićeva Flora Kneževine Srbije bila je onaj isti primerak koji je posedovao P.I.Černjavski, te da je ona na neki način dospela u ruke Blečićeve; u tom slučaju bi njegova aktivnost bila u stvari neko „dopisivanje na već dopisano”; u kojoj meri su ove informacije bile tačne, nije mi poznato — Blečić je bio veoma uzdržan čovek, pa se o ovome, o svome radu na Pančićevoj Flori, nikada nije jasno izražavao, bar ne meni). U svakom slučaju, Blečić ostaje kao poslednji vitez i zatočenik ove maglovite i konzervativne ideje o obnavljanju Pančićeve „Flore”. Ustvari, bolovao je i on od svojevrsnog sindroma koji sam označio kao „sindrom obnove Pančićeve Flore Kneževine Srbije”, i tom sindromu je robovao sve do onoga trenutka kada smo započeli sa radom na Flori SR Srbije.

Pored svih razloga da se moramo odvojiti od ideje o obnovi Pančićeve Flore Kneževine Srbije (promenjena teritorijalnost, nesavremeni Lineov seksualni sistem, neodgovarajuća nomenklatura, itd.), postoji i razlog moralne prirode, koji je na liniji naučne etike. Naime, svako dopisivanje svoga imena Pančićevom imenu je neprihvatljivo i u tom pogledu, moralnom razlogu, bez obzira na veličinu tog ispravljčkog i dopunjiivačkog rada (jer, zaista, kako bi to zvučalo: J.Pančić i P.I.Černjavski „Flora Kneževine Srbije”, ili J.Pančić i V.Blečić „Flora Kneževine Srbije”). Bilo bi to, u neku ruku, skrnavljenje ličnosti Pančićeve (na to veliko delo, životnog karaktera, nastalo uz velike napore i sa velikim poznavanjem naučne problematike i našeg biljnog sveta, dodati uz Pančićevo ime i neko drugo, neku drugu ličnost koja nema, i ne može imati, nikakvu suštinsku zaslugu za nastajanje tog „bibljijskog” dela). Zato je sasvim opravdano i bitno značajno što je Srpska Akademija nauka izdala ovu „Floru Kneževine Srbije”, i njen „Dodatak”, fototipskim putem, uz odgovarajuće komentare, i fototipski jedan od najznačajnijih Pančićevih radova o otkriću omorike (*Picea omorica*), u jednoj knjizi sve to. Tako je Akademija učinila dostupnim i savremenom čitaocu ovu najznačajniju Pančićevu tvorevinu, s obzirom da je original „Flore Kneževine Srbije” već odavno postao pravo bibliofilska retkost.

U svakom slučaju, zahvaljujući nizu okolnosti i aktivnosti niza botaničara, mi danas nemamo „ispravljenu” „Floru Kneževine Srbije” (što je veoma dobro jer ova Flora mora održati svoj izuzetno značajan istorijski i naučni integritet), ali zato imamo veliko delo u deset tomova, što je takođe izuzetno značajno: Floru SR Srbije, u izdanju Srpske Akademije nauka i umetnosti.

U prvim posleratnim godinama, a naročito posle odlaska Pavla Ivanovića Černjavskog i konačnog napuštanja ideje o „popravljenoj” Pančićevoj Flori Kneževine Srbije, kod mene je sve više sazrevala odluka da se mora napraviti sasvim nova Flora Srbije, u duhu savremene nauke i nove teritorijalnosti naše republike (tj. čitave Srbije, tj. SR Srbije), a nikako ne bilo kakvog njenog odvojenog područja (to je moglo doći tek naknadno, tj. posebne regionalne Flore — uostalom i sam J.Pančić napravio je jednu takvu, tj. Floru okoline Beogradske). Meni je bilo jasno da Blečićevi pokušaji neće doneti ploda, pa čak i da je on na tome i dalje nastojavao, te da na njega ne treba čekati; uostalom, ma koliko bio privržen Černjavskovoj ideji o reviziji Flore Kneževine, odustao je na kraju i on te se pridružio nama, „mladoturcima”, te je priležno saradivao na novoj Flori, dao u njoj određen doprinos, i najzad sa ponosom, kao i svi miostali saradnici, primio u svečanoj atmosferi Skupštine grada, Oktobarsku nagradu za veliki naučni doprinos koji smo dali u radu na Flori SR Srbije (nažalost, drugu nagradu ovom velikom delu, Sedmojulsku nagradu, profesor V.Blačić nije mogao primiti jer je u međuvremenu umro).

Za mene su se postavila dva osnovna pitanja: možemo li mi, pre svega pripadnici prve posleratne generacije botaničara, tu Novu Floru uspešno uraditi; i, drugo, možemo li naći onoga koji će nas formalno zastupati i finansijski nas obezbediti (dakle, problem nalaženja odgovarajuće „Firme” sa sposobnim rukovodiocem bio je jedan od najosnovnijih). Ni jednog trenutka nisam sumnjao da ćemo obezbediti i jedan i drugi uslov. Ta moja uverenost i moja upornost koju sam u odgovarajućim akcijama ispoljavao, prešla je na sve one koji su prihvatili da u ovome velikom poduhvatu učestvuju, posebno na akademika profesora Dr Mladena Josifovića, koji se pokazao kao odličan pokrovitelj koga kao da nam je „Bog poslao” (da se slikovito izrazim). Pre nego što pređem na izlaganje našeg konkretnog rada na Novoj Flori, izneću one najvažnije okolnosti, posebno psihološko stanje nas učesnika i onih oko nas, posmatrača, podržavalaca i protivnika (tzv. „levih smetala” i „kočničara”), da bi se samo stvaranje FLORE bolje razumelo.

Treba poći od činjenice da mi dugo posle Pančića nismo imali nikakvu „novu” „Floru Srbije (ako izuzmemo regionalnu Floru okoline Niša” Save Petrovića), tako da je prvi tom Flore SR Srbije izašao iz štampe tek posle 100 godina od Pančićeve Flore; važna je činjenica i to da se posle Pančića u Srbiji u oblasti florističke i sistema tike biljaka gotovo ništa nije ni radilo (ako izuzmemo po kvantitetu sasvim skromne florističke priloge N.Košanina, P.I.Černjavskog, L.Adamovića, T.Soške, i nekih drugih). Posle Oslobođenja bitno i daleko najvažnije težište rada predratnih botaničara (V.Blečić, L.Rajevski, Lepa Veseličić, kao i sam Pavle Ivanović Černjavski), i posleratnih (prvogeneracijskih) botaničara, izuzetno ambicioznih, i dinamičnih i sposobnih (prodorna posleratna generacija botaničara na „raketni pogon”, kako to jednom duhovito reče akademik Petar Stevanović), bilo je na fitocenologiji. U tom pogledu postizali smo već u prvim posleratnim godinama odlične rezultate (udarajući snažan temelj Srpskoj Nauci o biljnim zajednicama, do tada sa vrlo skromnim rezultatima, za razliku od Hrvatske u kojoj je fitocenologija bila dobro razvijena još u predratnom vremenu, zahvaljujući izuzetnoj aktivnosti I.Horvata i S.Horvatića).

Mi ne samo da smo stvarali u SR Srbiji modernu fitocenologiju (našta smo bili veoma ponosni jer smo videli da su taj naš rad i stvaralaštvo bitno promenili „botaničku” situaciju u Srbiji, u odnosu na predratno stanje, da smo se mi pojavili kao snažna lavina i da smo, takoreći odmah, stvorili i dalje stvarali značajna dela i naučne priloge iz botanike, posebno iz fitocenologije i biljne idioekologije), već smo uneli i mnoge novine i začeli i dalje razvijali nove pravce istraživanja, kao što su fiziološka ekologija biljaka, eksperimentalna geobotanika, kartiranje vegetacije (još 1947. godine vršili smo, mi mladi botaničara, još kao studenti, vegetacijsko kartiranje na području Majdenpečke domene, pod rukovodstvom profesora Pavla Ivanovića Černjavskog i asistenata Leposave Vesiličić i Branislava Jovanovića, verovatno prvo posleratno vegetacijsko kartiranje u našoj zemlji), kao i nekih drugih disciplina. Zato je i razumljivo da smo se mi, ponešeni nesumnjivim i značajnim uspesima ljudski pomalo i pogordili, a zatim „skrenuli” i u samo hvalisanje. Neznam ni sam zašto, ali smo posebno voleli da se našim rezultatima hvalimo pred kolegama iz inostranstva, naročito pred botaničarima iz susednih zemalja.

Osećajući se, verovatno, pomalo i nelagodno zbog naših stvarnih rezultata, i našeg hvalisanja, ali isto tako, po svoj prilici, i dobronamerno i objektivno sagledavajući našu botaničku situaciju, te kolege, gotovo svi od reda, reagovali su približno ovako: pa sve je to lepo i krasno, i mi se vašim uspesima radujemo i iskreno vam čestitamo, ali, ipak, vi još uvek nemate savremenu Floru; a bez toga se ne može.

Bila je to gorka istina, koja nas je sve duboko pogađala. Moguće da je u tim susretima i ležao pravi uzrok da počnemo sa radom na savremenoj srpskoj Flori. Osećali smo se poniženi, uvređeni i sa neotklošnjivim saznanjem da smo mi, upravo mi, prva posleratna generacija, obavezni društvu i narodu da tu Floru što pre uradimo. Što se tiče mene, imao sam ja još jedan dodatni razlog da se na Flori izuzetno angažujem, razlog u velikoj meri lične prirode, ili bolje reći, žestokog ličnog osećanja (mada će se taj moj „lični” razlog možda nekome učiniti sasvim beznačajan, onako „bezvezan”, jer, zar je zaista moguće da rđavo ponašanje jednog carinika jedne naše susedne zemlje, bude dovoljan razlog da bi se „Dr Milorad M. Janković” u tolikoj meri izbezumio da je sebi dao zakletvu i obavezu da će se po svaku cenu boriti da i SR Srbija ima svoju Floru; ali, ne zaboravimo, i atomsku eksploziju izaziva sasvim majušna kapisla u Bombi). Za razliku od razmišljanaj o Novoj Flori, koje se odvijalo, na različite načine i različitim intenzitetom, ovaj „granični” incident bio je za mene dovoljan da se maksimalno **realno** angažujem za „našu stvar”, to jest upravo za izradu naše Flore, i bez ikakvog odlaganja, sa krajnje realističkim pristupom, efikasno i bez suvišnog odugovlačenja, zamajavanja i sporosti: **tako je i bilo!**

Taj incident svodi se na sledeće. Jedne godine, vraćajući se iz jedne susedne zemlje, ukupno nas četvoro, u kojoj smo na botaničkim istraživanjima proveli mesec dana, učinili smo se sumnjivim na granici jednom cariniku, koji je, ugledavši na policama našeg kupea izuzetno veliki broj paketa i kutija sa knjigama, viknuo na nas vrlo grubo i preteći, u „svetom” patriotskom zanosu, da nam on neće dozvoliti da te knjige iznesemo iz njegove zemlje; rekao je, u besu: vi Jugosloveni pokupiste nam sve naše naučne knjige, pa naši studenti nemaju iz čega da uče jer ste i sve naše univerzitetske udžbenike odneli; srećom, imali smo potvrdu (sa pečatom) da smo te knjige dobili na poklon od dotične Akademije nauka. Ostavio je ovaj incident na meni dubokog traga, te sam doneo i konačnu odluku da se zalažem za pisanje naših univerzitetskih udžbenika i, uopšte što većeg broja naučnih radova, ali posebno, po svaku cenu, za izradu Savremene (Nove) Flore SR Srbije. Mada to što je preteći izrekao ovaj famozni carinik nije bilo istina, bilo je, kao što se vidi, za mene veliki podstrek. I tako, ostaće ovaj bezimeni granični službenik zaista važna ličnost u

stvaranju Naše Flore. Za mene je on bio simbol neprihvatljivog položaja u kome se naša nauka (botanika) našla u to vreme, u vezi sa nepostojanjem savremene „Flore SR Srbije”.

Međutim, uporedo sa našim razmišljanjem o Novoj Flori, sa rasmatranjem pitanja: kolikog obima treba da bude, na kojim principima treba da počiva, ko će sve učestvovati u radu na njoj, ko će je voditi, ko će je finansirati i ko će joj biti pokrovitelj (izdavač), i tako dalje, tekli su i neki drugi procesi u vezi sa izdavanjem Nove Flore (ali su to bile aktivnosti više na **jugoslovenskom nivou**; bilo je i aktivnosti na republičkim nivoima, ali su se karakterisale dosta skromnim ambicijama – pravljenje nekakvih florističkih spiskova i drugo, nešto kao građa za tek neku buduću Floru; to nas nije zadovoljavalo, taj spori i ograničeni cilj – mi smo hteli kompletnu novu Floru SR Srbije, što pre i što bolje; zato smo svi i shvatili da ta naša Flora mora biti **kolektivno delo**, na osnovu **jedinstvenih načela**).

Jedan od pokušaja da se naprave jugoslovenska Flora i jugoslovenska Fauna, jeste ideja da se u Ljubljani, kod profesora Iovana Hadžija, u okviru rada Saveta jugoslovenskih akademija, stvori najpre kartoteka svih podataka kojima raspoložemo u datom trenutku, a da se tek posle toga pristupi i samoj izradi jugoslovenske Flore (odnosno Faune). Sergije Matvejev, doktor biologije i veliki entuzijasta prirodnjak, izradio je čak i jedinstvene formulare u kojima bi svako od nas, botaničara ili zoologa, upisivao podatke sa kojima raspolaže. Za ovu ideju bio je veoma zainteresovan i u tome se angažovao prof. i akademik Dr Siniša Stanković. Ja sam mu odmah rekao da od toga neće biti ništa, što se pokazalo tačnim te je ta akcija brzo propala. Naime, stvar rada na Flori (i Fauni) treba da bude kolektivan, ali istovremeno svaki od obrađivača mora u tome da vidi sebe, mora da se oseti u tome potpuno ravnopravan i da bude motivisan. Zato smo svi mi koji smo pozvani da učestvujemo ovako, anonimno, preko nekih formulara, tu ideju odbacili još u samom početku. U Srbiji nije nam bilo ni na kraj pameti da ovako nešto prihvatimo kao realnu osnovu za uspešan rad. Mi smo stvari gledali realno i trezveno, te smo prihvatili sasvim drukčiju koncepciju rada, koja je, pokazalo se, bila zaista perspektivna i dovela je najzad do trijumfalnog uspeha.

S druge strane, u Zagrebu je osnovan jedan Odbor za izradu Flore Jugoslavije, na čijem je čelu, kao predsednik, bio profesor Stjepan Horvatić. Odbor je imao nekoliko članova, koji su predstavljali, po jedan, određene jugoslovenske republike. Samo za Srbiju i Crnu Goru bio je jedan jedini predstavnik. Ono što je u radu ovoga Odbora bilo pogrešno već u startu, jeste da je svaki član (predstavnik) bio istovremeno i obrađivač flore sa „svoga” područja. Greška je, dakle, u tome što su obrađivači bili krajnje malobrojni i nedovoljni za takav izuzetno veliki i složen poduhvat, kao što je izrada kompletne Flore Jugoslavije; zatim, Odbor se odlikovao zatvorenošću, odsustvom dobre volje da se u radu na J.Flori angažuju i drugi botaničari, posebno mlađi, iz posleratnih generacija, i najzad odlikovao se ovaj Odbor i izvesnom konspirativnošću (npr. „naš” predstavnik je u Zagreb odlazio krišom, o radu Odbora nikoga nije obavestavao, tako da su u pogledu rada na J.Flori botaničari Srbije bili potpuno van svega toga; dakle, upravo oni koji su od strane Odbora morali biti obavezno angažovani na tom poslu). Stoga je sasvim razumljivo da ovakav način rada na J.Flori nije mogao uroditi pravim rezultatom; pa kad je rad na Flori znatno manje teritorije (kao što je teritorija SR Srbije u odnosu na teritoriju čitave Jugoslavije), iziskivao angažovanje većeg broja botaničara u čvrstom kolektivu, razumljivo je da bi Flora Jugoslavije zahtevala učešće još većeg broja botaničara, iz svih republika.

Kako će se, najzad, rad na Flori Jugoslavije završiti, ja neznam. Možda se sve to već i završilo, naravno nepovoljno; možda će se ipak završiti i dobro? Teškoće koje ima ova Flora pretežno su organizacione, finansijske i međuljudske prirode (interesantno, sve

ovo, ali nikako stručne i naučne prirode). Možda je rad na toj Flori prestao (kako je to u jednom trenutku izgledalo), ili će se dobiti neki novi podstrek da se sa J.Florom nastavi i da se sa njom uspešno završi. Sve je to van mojih informacija i saznanja. U svakom slučaju sa J.Florom nije dobro počelo, dolazilo je u radu na njoj do različitih kriza (npr. od krize stvaralaštva, do krize morala, itd.), što je sve neopravdano produžilo vreme izrade i njenog konačnog završetka i izlaska iz štampe.

Posle smrti profesora S.Horvatića, rad na J.Flori preuzeli su neki drugi ljudi, među kojima se odmah, kao glavna ličnost, istakao Dr I.Trinajestić; dakle ponovo, sasvim mala i u određenom smislu sasvim uska grupa istraživača. Međutim, u toku samog rada dolazi do pada u jednu ružnu i veoma neprijatnu situaciju, u kojoj neki saradnici pokreću tužbu protivu glavnog urednika (tj. I.Trinajestića), i to za, navodno, plagijat, odnosno čak i za neposrednu krađu tekstova/Lovrić). Jedan od nadležnih zagrebačkih sudova čitav materijal, sa tada izašlom sveskom Flore inkriminisanog sadržaja, prosleđuje Institutu za botaniku u Beogradu (u sastavu PMF-a), sa molbom da naš Institut arbitrira u smislu stručne ocene da li je odgovarajući Lovrićev i njegovih saradnika tekst (navodno plagiran) identičan već štampanom tekstu I.Trinajestića, u suštinskom smislu naravno, te da stoga zaista predstavlja plagijat Lovrićevog teksta. Na sastanku Naučno—nastavnog kolegijuma, kojim je rukovodio upravnik Instituta prof. Dr Vilotije Blečić, predložio sam da se ovaj sudski zahtev (molba) odbije i Sudu predmet vrati, što je i prihvaćeno. Ovaj moj stav proisticao je ne samo iz čuvenog pravno/moralnog postulata kneza Miloša („nećemo se više mešati u Selevačka posla”), već i iz moga dubokog ubeđenja da se tekstovi/opisi biljnih vrsta i od njih nadređenih i podređenih taksona ne mogu dovoljno objektivno u svim slučajevima upoređivati i izjašnjavati se „ko je šta i ko je od koga prepisivao”, te bi mi bili u toj situaciji da učinimo nepravdu bilo jednoj bilo drugoj strani i ne hoteći da budemo subjektivni (što se lično mene tiče ja sam o svemu tome, o tom „plagijatu”, imao sasvim određeno mišljenje i kod mene u tom pogledu nije bilo nikakvog kolebanja, s obzirom na moje lično iskustvo u radu sa ovim akterima u sudaru, pa sam i stoga insistirao na odbijanju, bojeći se da ne budem, ipak, subjektivan s obzirom na to moje iskustvo).

Ove primere izneo sam zato da bih na konkretnoj praksi pokazao kakvi sve problemi mogu ometati rad na jugoslovenskoj i republičkim florama, kao pouku za eventualni dalji i širi napor da se dođe do relevantne Flore Jugoslavije. Svakome pažljivom čitaocu neće ni pasti na pamet da ova izlaganja shvate kao moja protivljenja izradi Flore Jugoslavije, a da prednost dajem republičkim Florama. Međutim činjenica je, dokazana kroz praksu, da je, u jednom smislu, lakše doći do republičkih Flora (primer i dokaz: desetotomna Flora SR Srbije), nego do Flore Jugoslavije. Ja smatram da se do jugoslovenske Flore može relativno lako doći ako prethodno raspoložemo sa gotovim republičkim florama; u tom slučaju Flora Jugoslavije stvar je samo sinteze, a ne i mukotrpnog rada na prostoru čitave Jugoslavije. Ali, to je danas već predmet posebnih diskusija (u posebnom članku raspravljam o svim načelnim, teorijskim i praktičnim pitanjima vezanim za problem stvaranja naših republičkih Flora i sintetičke Jugoslovenske Flore: M.M. Janković: Rasprava o problemima i mogućnostima izrade Flore Jugoslavije i njenih republičkih i regionalnih Flora; manuskript — Beograd).

Pripreme i rasprave

Čvrsto odlučan u svojoj nameri da ozbiljno pokrenem pitanje stvaranja savremene „Flora SR Srbije” i da se za to maksimalno angažujem, u tome uveliko podbuden uvredom

koju nam je, nehotice, naneo onaj famozni carinik, uz to i srdžbom i inatom u vezi sa svim tim ukazivanjima da nam veliki napori i rezultati u savremenoj nauci ne vrede mnogo sve dok nemamo svoju „Floru”, sistematizovao sam najpre sva pitanja koja se moraju rešavati u toku priprema za obezbeđenje uslova za rad, raspravljanja o tome kakvu Floru hoćemo, ko će nas finansirati i „pokrivati”, ko će sve u tome učestvovati, procena vremena koje nam je potrebno za izradu Flore, itd. Sve to formulisao sam na sledeći način:

1. Naći finansijera i pokrovitelja.
2. Formirati grupu botaničara koji će biti voljni i spremni da rade na „Flori SR Srbije”.
3. Osnovni principi na kojima će počivati Flora.
4. Organizacija rada.
5. Obim „Flore” i vreme izrade.

U početku sam pomislio da bi, po svojoj suštini rada i tradiciji, „pokrovitelji” (odnosno organizatori) i finansijeri najbolji bili Institut za botaniku i botanička bašta PMF—a i Prirodnjački muzej, obe ustanove u Beogradu. Kao ličnosti koje bi rukovodile ovim poslom bili bi, po mome mišljenju, prof. Dr Vilotije Blečić, koji je držao Katedru za sistematiku viših biljaka (on bi, po mome mišljenju, bio i glavni — odnosno i jedini, redaktor Flore, s obzirom da je u pogledu poznavanja biljaka imao značajnu reputaciju), i Živomir Vasić, direktor Prirodnjačkog muzeja. Sa obojicom sam više puta razgovarao, te sam ih, verovao sam u to, najzad i ubedio u potrebu i realnost rada na „Flori”.

Međutim, bila je to jedna od mojih velikih zabluda u vezi sa Florom: Ž.Vasić je, istina, iskreno ovu ideju o Flori prihvatio, ali on, svakako, nije bio ličnost sa dovoljno autoriteta da bi mogao, i pored direktorskog zvanja, da se izbori za finansijska sredstva (koja su, pokazalo se docnije, morala biti velika), što se tiče profesora Blečića, on bi svakako sa puno razloga i znanja mogao biti redaktor Flore, ali on nije bio za tu i takvu Floru — to što je u razgovoru samnom nju prihvatio, bila je samo taktika.

Neznajući za ishod, predložio sam sastanak nas trojice da bi se o svemu dogovorili i krenuli u akciju, za jedan dan jedne godine u 10 časova pre podne, u Institutu za botaniku. I ja i Vasić došli smo na vreme, a onda je nastalo dugotrajno čekanje da se pojavi i Blečić. Međutim, njega nikako nije bilo, a onda nam jedan od službenika reče da je Blečić tu i da se već odavno nalazi u Bašti i da se šeta po njoj i obilazi je. Postalo nam je jasno da profesor Blečić ne želi da u tome učestvuje. Vasić, uvredjen i ogorčen, s pravom, rekao mi je da mu više ne predlažem takve glupe ideje! (kao da je Blečićovo ponašanje merodavno za ocenu da li je nešto glupo ili pametno — no, ima ljudi koji se vrlo brzo obeshrabre).

Razmišljajući, kasnije, koji su mogući razlozi za ovakav Blečićev stav, došao sam do zaključka da ih ima više. Jedan od njih je svakako i strah profesora V.Blečića od odgovornosti pred jednim zaista velikim zadatkom. Međutim, mislim da je ipak glavni razlog tome privrženost ideji da treba uraditi „ispravljenu i dopunjenu „Floru Kneževine Srbije” J. Pančića, a ne neku drugu bilokakvu „Floru” SR Srbije.

Meni je, zato, bilo posebno zadovoljstvo kada sam, docnije, uspeo da ubedim prof. Blečića da učestvuje u kolektivnom radu na „Flori SR Srbije”, čime je, kako već rekoh, definitivno napuštena ideja o mogućem osavremenjavanju Pančićeve Flore. To je bio prelomni trenutak u zauzimanju stava između dve sasvim oprečne ideje, što je omogućilo da se energično nastave preliminarne aktivnosti za početak stvaranja savremene „Flore SR Srbije” — da bi ovo bilo jasnije, treba shvatiti da bi bez Blečićevog učešća (mada bi se i bez njega moglo) „naša” stvar bila defektna (više u moralnom smislu), budući da se radilo upravo o profesoru sistematike biljaka, i uglednom botaničaru — sistematičaru.

Počinjemo rad na „Flori”. „Flora” je završena

Posle ovog mog neuspeha sa kombinacijom: Institut za botaniku – Prirodnjački muzej – V.Blečić – Ž.Vasić (koja je, očigledno bila naivna i nerealna), okrenuo sam se na drugu stranu. Ta druga strana bili su Srpska akademija nauka i akademik prof. Dr Mladen Josifović. Vrlo brzo sam uvideo da je za ovakav grandiozan poduhvat jedini organizator i pokrovitelj mogla biti upravo Srpska akademija nauka, a kao rukovodilac i redaktor neki akademik (po akademijском običaju i pravilu), u ovom slučaju sjajno pogodena ličnost upravo u profesoru M.Josifoviću.

Razmišljajući, kasnije, o podsvesnim razlozima zbog kojih sam najpre bacio pogrešnu kartu, a tek nakon toga pravog „asa”, došao sam do zaključka da je uzrok tome da u sastavu akademijskog Prirodnomatematičkog odeljenja nije bilo stručnih članova, za oblasti koju obrađuje „Flora” (biljna sistematika, floristika, fitogeografija i fitoekologija). Međutim, postalo mi je kasnije jasno da za redaktora i rukovodioca nije ni potrebna uža stručna i naučna obrazovanost, već samo odgovarajući uvid u širu naučnu oblast kojoj pripadaju napred pomenute discipline, relevantne za izradu „Flore”. Dakle, obrazovanje u biologiji. Prof. Dr Mladen Josifović bio je fitopatolog (dakle primenjena biologija), a kao čovek karaktera koji je odgovarao potrebama rukovođenja grupom ljudi visoke stručnosti i uspešnih naučnih radnika, ljudi svesnih svojih vrednosti (ali istovremeno i skromnih), časnih i poštenih isamopregornih i velikih entuzijasta, ljudi koji veoma polažu na svoj ljudski i profesionalni integritet. Promenivši svoje shvatanje o tome koja ustanova treba da bude nosilac rada, i kakav treba da bude rukovodilac grupe koja pravi Floru, bez ikakvog kolebanja opredelio sam se za Srpsku akademiju nauka, a od akademika za prof. Dr Mladena Josifovića. Ja ga do tada nisam bliže poznao, ali povremeni susreti na odgovarajućim sastancima stvorili su u meni uticak da je M.Josifović pravi čovek (interesantno, i prof. Mladen Josifović je rekao, na prvom našem sastanku povodom „Flore”, da u mene ima neograničeno poverenje jer je na nekim sastancima, slušajući moje diskusije, dobio utisak da sam sposoban i ozbiljan čovek, odličan naučni radnik u koga treba verovati; to mi je naravno polaskalo).

Jednoga dana posetio sam ga u njegovoj kući u ulici Jaše Prodanovića, dogovorivši se prethodno telefonom; tada sam mu, kratko, rekao o čemu želim da razgovaramo. Na ovome sastanku sporazumeli smo se da se rad na Flori SR Srbije započne, da tim radom rukovodi akademik prof. Dr Mladen Josifović, u okviru Srpske akademije nauka. Taj sastanak i ta odluka, više privatni nego zvanični, i jesu pravi početak rada na Flori SR Srbije!

Sa profesorom Josifovićem imao sam još nekoliko sastanaka, na kojima sam ga upoznao sa konkretnom problematikom rada na Novoj Flori, razgovarali smo o stručnjacima koji će, eventualno, biti uključeni u ovaj rad. Budući da je akademik M.Josifović bio dosta daleko od botaničkih disciplina koje su se odnosile na više biljke (pre svega na četinare i cvetnice, ali takođe i na paprati i neke druge grupe) – s obzirom da se bavio nižim biljkama, uradio sam za njega jedan tekst (skoro elaborat), u kome sam izložio osnovne ideje rada na Flori, način rada i metodologiju, naveo sam i spisak budućih obrađivača sa njihovim osnovnim naučnim, radnim i karakternim osobinama (npr. botaničar XY je odličan stručnjak ali i defetista, pa će stalno gundati i suprotstavljati se, na jedan svoj pesimistički način – na to jednostavno ne treba obraćati pažnju, treba ga pustiti da kritikuje, na kraju će prihvatiti naše ideje i vredno ih ostvarivati), kao i druga uputstva. Mislim da sam ovim tekstom bitno pomogao prof. Josifoviću da veoma brzo uđe

u suštinu stvari, i da buduće sastanke vodi veoma uspešno i plodotvorno. Zaista, akademik M. Josifović bio mi je odličan učenik!

Naravno, kada je reč o učesnicima na izradi Flore, ja sam još pre prvog sastanka sa Josifovićem razgovarao sa mnogim botaničarima, sve dok nisam došao do jednog broja njih koji su i činili **prvo jezgro obrađivača**: B. Jovanović, V. Blečić, L. Veseličić, M. M. Janković, N. Diklić, M. Kojić, M. Gajić, a zatim i čitav niz drugih (npr. T. Cincović, B. Tatić, S. Parabučki, M. Čanak, V. Nikolić, E. Ilić, itd.). Ovi sjajni naučnici izneli su na svojim plećima i svojim samopregornim radom kapitalno desetotomno delo: Novu „Floru SR Srbije”, i poneli zato dve velike naučne nagrade, i mi pojedinci i „Flora SR Srbije” kao analitičko–sintetički rad prima kategorije.

Što se tiče botaničara sa kojima sam vodio razgovore oko izrade Nove „Flore”, mojim molbama i ubeđivanjima nisu se svi odazvali. To je i razumljivo, jer se u bilo kom velikom poduhvatu ne odazivaju svi koji bi u njemu mogli učestvovati (iz različitih razloga).

Međutim, bilo je među nama i botaničara koji su se našem poduhvatu direktno suprotstavljali i negirali potrebu njegovog ostvarivanja. Jedan od njih, inače istaknuti botaničar, čak me je napao tvrdeći da se svega toga okanem, da nama ne treba nikakva Flora, da je to čak i izdaja drugih savremenih stremjenja, da je u prvom redu po značaju Fitocenologija, da nju treba forsirati a ne Floru, jer je to zastarela disciplina (sve te Flore, sistematike, i dr.). Naravno, ja se na sve to nisam obazirao, ali sam bio krajnje nezadovoljan nerazumevanjem i opstrukcijom nekih naših kolega. Ovaj primer ne bih ni navodio da nije deo jednog opšteg nerazumevanja značaja rada na flori i sistematici biljaka. Još u Prirodnačkom muzeju (zar i u njemu!?), u daleko okupacijsko vreme, vodila se diskusija o značaju ili neznačaju rada na flori i biljnoj sistematici, odnosno na fauni i životinjskoj sistematici, pa je, od nekih ličnosti, kao dokaz bezvrednosti ovoga rada navodeno kako je, u svoje vreme, jedan lenjingradski akademik isticao sa ponosom kako on, vrlo duboko i svestrano, ispituje jednog crva (Vermes) kome nezna čak ni ime! Docnije, akademik Siniša Stanković (inače veoma značajna i pozitivna ličnost u moje životu, sa velikim zaslugama u razvoju naše ekologije – uključujući i fitocenologiju) ističe, u takvim diskusijama, da je u hidroekologiji dovoljno ići do familije! Kada se zna da se u okviru familija (kao i rodova) odigrava tokom evolucije snažan proces adaptivne radijacije, koji dovodi do stvaranja mnogobrojnih vrsta ekološki veoma različitih, jasno je da je ekologija u kojoj je familija osnovni objekat, dakle neka bezimena ekologija, krajnje i u principu neprihvatljiva.

I u samoj Srpskoj akademiji nauka prof. Josifović je naišao na snažan otpor prihvatanju rada na Flori, u Prirodno–matematičkom odeljenju, i to upravo od onih koji bi trebalo da ga prvi podrže. Moramo reći istinu: najveći otpori „Flori” nisu dolazili od nebiologa (hemičara, fizičara, itd.), već upravo od biologa, pa čak i ekologa. To je žalosna i paradoksalna činjenica, koja ima više uzroka (videti moj rad: Biolozi koji mrze fenotip; ko su i zašto su takvi. – Studija na psihopatološkoj osnovi. – Manuskript). No, bez obzira na sve to mi smo se izborili protiv svih tih otpora, nerazumevanja i opstrukcija različitih vrsta (prof. Josifović pre svega u Srpskoj akademiji nauka, u svome odeljenju).

Što se tiče otpora iz drugih republika, i njih je bilo, čak i vrlo snažnih, ali sada i od onih koji su bili florističari i biljni sistematičari. U tom pogledu naročito je bio skeptičan i uporan akademik prof. Dr Pavle Fukarek, koji je osporavao oportunističku izradu Flore SR Srbije smatrajući da prvo treba uraditi Floru Jugoslavije. U toku izrade naše flore, i izlaženja njenih pojedinih tomova, stalno je stavljao kojekakve primedbe, kritikujući je krajnje subjektivno i netačno (svakako i nedobronamerno). Naravno, na to se mi nismo ni

malo obazirali (mada je i u našim redovima bilo kolebljivaca i strašljivaca, ali su i oni, zahvaljujući čvrstom stavu nas ostalih, bili ohrabrivani te su svoj posao na Flori uspešno nastavljali). Što se tiče prof. Fukareka, došlo je i do njegovog pokajanja i priznavanja našeg punog uspeha: naime, na jednom od simpozijuma u Donjem Milanovcu Pavle Fukarek je i javno napao Floru SR Srbije (čiji se završetak bližio kraju), što je izazvalo našu žestoku reakciju, pa i onih srpskih botaničara koji u radu na „Flori SR Srbije” nisu učestvovali; moja reakcija na Fukarekove neprihvatljive stavove bila je posebno oštra, i ubedljiva i dokumentovana. Posle svega toga naš prijatelj i stariji kolega, u svakom slučaju dragi i poštovani Pavle Fukarek, pokazao je jasne znake kajanja, pa nam se bogznakako izvinjavao, meni posebno, uz ljubljene pomirenja i suznih očiju kajanja.

Još jedan akademik, iz jedne druge republike, davao je otpor našem radu, što je, bar sa moje strane, izazvalo žestoke reakcije. To se desilo opet na jednom naučnom skupu, na Kongresu biologa u Novom Sadu (zapazite: gotovo sve sami akademici kao kritičari, i to akademici istaknuti botaničari!). Ovaj akademik, inače naš veliki prijatelj i cenjeni kolega, promenio je docnije svoje negativno mišljenje o ispravnosti rada na Flori SR Srbije, pa je čak u velikoj meri naš rad i podržavao i (gle čuda!) stručno u značajnoj meri i pomagao.

Drugim rečima, Naša Flora je doživela svoju punu satisfakciju i priznanje, ne samo u oficijelnom smislu (nagrade), već i od gotovo svih naših botaničara u Jugoslaviji (ali i izvan nje: Bugarska, Grčka, Turska, Italija, Mađarska, Čehoslovačka, SSSR-a, i drugih). Ova Flora već je odavno rasprodana – što govori o njenoj životvornosti i velikoj upotrebnosti; ona je „nastolna” knjiga u kabinetima mnogih naših botaničara – ali i inostranih botaničara, takođe. Naučna potreba za njom, koja više van vlasništva pojedinaca i ustanova ne postoji, nametnula je obavezu da što pre uradimo drugo, dopunjeno i korigovano izdanje „Flore SR Srbije” (kasnije, nešto više o tome).

Odgovori na pitanje koji su razlozi ovome otporu, sa kojim smo se mi uspešno borili, jeste da su mnogobrojni: zavist zbog sopstvene nemoći (po onoj staroj lisičjoj demagogiji „kiselo grožđe”, ali tek pošto ga nije mogla dohvatiti); nerazumevanje o čemu se radi – po onoj idiotskoj – antinaučnoj logici da se svestrano i produbljeno obrađuje neki crv kome čak ni ime neznamo; ili neshvatanje značaja adaptivne radijacije, pa se zbog tog neshvatanja možemo zadovoljiti samo familijama; zbog pogrešne i nerealne koncepcije da se republičke Flore mogu raditi tek posle izrade Flore Jugoslavije, itd. Meni se čini da je upravo ovaj poslednji razlog bio odlučujući za većinu naših kritičara; međutim, zauzimanje takvog stava ima takođe više uzroka, ali o tome na drugom mestu (videti moj prilog: Šta pre – Flora Jugoslavije ili pojedinačne republičke Flore? lažna dilema. – Manuskript).

U svakom slučaju, posle niza razgovora sa gotovo svim botaničarima Beograda (i Srbije) mogao sam M.Josifoviću predložiti jednu grupu budućih učesnika na radu na „Flori”, koja je postala osnovno jezgro Redakcionog odbora (sa izvesnim dopunama i izmenama u toku rada), oko koga su se okupljali i drugi botaničari uspešno saradujući sa većim ili manjim tekstovima, u pojedinim tomovima. To osnovno jezgro činili su, uglavnom, V.Blečić, B.Jovanović, R.Jovanović, L.Veseličić, M.M. Janković, M. Kojić, N. Diklić. Od ostalih obrađivača treba navesti sledeće: B. Tatić, T. Cincović, M. Čanak, V. Nikolić, S. Parabućki, E. Ilić i drugi.

Osnovnu koncepciju „Flore” predložio je M.M.Janković, koja je definitivno formulisana uz ravnopravno učešće svih članova Osnovnog jezgra (naš rad se od samog početka odlikovao potpunom demokračnošću, maksimalnom tolerancijom i savršenom

saradnjom – u tom pogledu takvoj povoljnoj situaciji u našim odnosima, što je i bilo preduslov našem punom uspehu, veoma je doprineo prof. M. Josifović, koji se klonio sistema „favorita i favoritkinja”, nije vršio nikakvu diskriminaciju ni prema jednom od nas, uvažavajući našu veliku stručnost i naučnost, što mu je i vraćeno poštovanjem gotovo svih članova naše grupe; mislim da će i naš budući rad, na novom izdanju „Flore”, biti uspešno ostvaren jedino uz poštovanje ovih načela ravnopravnosti i demokratije; svakako favorizovanje pojedinaca i skrivanje relevantnih činjenica od ostalih članova Odbora, biće pogubno i dovešće do nepotrebnih konflikata – o tome na kraju ove rasprave biće više reći o jedino mogućem produktivnom i inovatorskom radu na drugom izdanju „Flore SR Srbije”; jer, to treba shvatiti, prvo izdanje „Flore” je svojina svih nas kao pojedinaca, odnosno i grupna svojina Osnovnog jezgra koje je bitno doprinelo da ona izgleda ovako kako izgleda, čime se možemo samo podičiti; ni jedan pojedinac, makako bio stručan i zaslužan, ne može uzurpirati nešto što pripada drugima).

Ako bi hteli da istaknemo poseban doprinos pojedinaca na radu na „Flori”, možemo reći da se tu, što se tiče obrade materijala, ne bi moglo da se sa punom objektivnošću izvrši bilo kakvo vrednovanje, osim u odnosu na one pojedince koji su učestvovali sa veoma malim zaduženjima, obrađujući sasvim mali deo materijala u odnosu na pojedine grupe (familije, rodove i vrste). Ipak, doprinos Nikole Diklića i Momčila Kojića izuzetno je veliki i sasvim specifičan: Diklić je, pored velikog doprinosa u konkretnoj obradi pojedinih grupa, na sebe preuzeo i zadatak staranja o formalnoj strani sadržaja u „Flori”, prema postojećim botaničkim kodeksima i pravilima; u tom pogledu bili smo potpuno sigurni da je Diklić učinio najbolje što je moguće, te da su nam tekstovi formalno – floristički apsolutno ispravni. Što se tiče, M. Kojića, koji je takođe dao značajan doprinos u obradi pojedinih grupa, kao sekretar Odbora veoma je zaslužan za uspešno odvijanje rada na organizovanju svih onih pretpostavki organizacione i finansijske prirode, bez kojih ovakav kolektivan poduhvat ne bi mogao funkcionisati. Veoma značajan saradnik; pored obrade velikog broja sistematskih grupa, bio je M. Gajić koji je uradio gotovo sve crteže u „Flori”, sve holje i bolje idući od prvog toma ka poslednjem.

I tako, prof. Dr Mladen Josifović dobio je spisak botaničara koji su prihvatili učešće u radu na prvoj postpančićevoj „Flori” Srbije, kao i prethodno dat „Elaborat” o problemima vezanim za izradu Nove Flore i uputstvima kako se ta izrada može uspešno realizovati” (kako sam već napred rekao, ovaj „Elaborat” izradio sam da bih što je moguće više pomogao prof. Josifoviću, koji je, nezavisno od njegove zaista velike dobronamernosti, optimizma i volje za rad, od svih ovih problema i potrebnih znanja za „Floru”, bio veoma daleko).

Imajući sve to u rukama, akademik M. Josifović je sve nas, dakle to jezgro botaničara, te neustrašive florističke pionire, pozvao na „osnivački” sastanak, u svoj stan, dakle na to „famozno” mesto na kome se što se tiče organizacije rada na „Flori”, sve i odigralo, u jednoj izuzetnoj atmosferi drugarstva, i uzajamne tolerancije i savršeno uspešne saradnje.

Izlažući osnovne zamisli o pokretanju rada na Novoj Flori SR Srbije, posle čega sam ja izneo osnovne principe u vezi sa bitnim pitanjima koncepcije i principa na kojima „Flora” treba da počiva, M. Josifović nam je uputio značajne reči: hoćete li i možete li da ovaj veliki posao uradite (našto kao: „Evo mene, evo Vas, pa rat s’ Turcima”). Svi u glas odgovorismo: **hoćemo i možemo**. Na to Josifović reče: ja Vam verujem, a Vi verujte meni. Od tog momenta započesmo rad na „Flori”, kao i sa svim onim što je za taj rad bilo potrebno. Zaista, **jedno herojsko doba naše botanike je započelo!**

Posle ovih događaja M. Josifović je u Srpskoj Akademiji, tačnije u Odeljenju za prirodno-matematičke nauke, predložio da Akademija prihvati, i organizaciono i finansijski, izdavanje „Flore SR Srbije”, oslanjajući se u tome na najeminentnije i najsposobnije botaničare Srbije (prvenstveno iz Beograda, jer je u njemu i najveća koncentracija fitologa u čitavoj Republici). Evo šta o tome kaže sam M. Josifović, u Predgovoru za I tom „Flore SR Srbije” (izašao iz štampe 1970., u Beogradu).

„Za proslavu 150-godišnjice rođenja Josipa Pančića 1964. godine vezana je jedna značajna odluka Srpske akademije nauka i umetnosti. Predsedništvo Akademije je tom prilikom poverilo Odeljenju prirodnomatematičkih nauka Akademije da organizuje izradu i izdavanje „Flore SR Srbije”.

Ovom odlukom je najzad uspešno rešen jedan od vrlo ozbiljnih problema koji se postavljao u toku nekoliko decenija pred botaničarima naše Republike. Oдавno je bilo očigledno da je od višestrukog interesa naše, i ne samo naše, botaničke nauke, da sastav biljnog sveta naše Republike bude što svestranije prikazan u jednom delu zasnovanom na principima i metodama savremene biosistematike. Jer, u prvom, znamo da su Pančićeva „Flora Kneževine Srbije” iz 1874.g. i njen „Dodatak” iz 1894.g., koji su još uvek predstavljali jedinu florističku monografiju uže Srbije, stvarno od dragocene vrednosti, ali da su oni ne samo nepotpuni, već da njihov sadržaj velikim delom više ne odgovara saznanjima do kojih je došla geobotanička nauka novijeg doba, a u prvom redu biljna ekologija i cenologija. Stvarno, novija floristička istraživanja vršena u Srbiji pokazala su, pored ostalog, da je izvestan broj ranije konstatovanih biljnih vrsta iščezao a da su mnoge druge otkrivene; da su izvršene mnoge promene u biljnoj sistematici kao i da je izdiferenciran niz novih nižih taksonomskih jedinica, da je najzad došlo do novih saznanja i rešenja u pogledu taksonomije takozvanih „Kritičnih biljnih rodova”.

S druge strane, Vojvodina još uvek nema svoju „Floru”. Rezultati ranijih florističkih proučavanja vršenih u novoj Pokrajini nalaze se jedino prikazani u „Flori Madarske („Maguar flora” – S. Javorka, 1924–1925.g.). A u Pokrajini Kosova ne postoji ni jedno delo u kome bi njena flora bila prikazana u celini.

Sve to govorilo je u prilog potrebe za izradom jedne nove „Flore” kojom bi bili korigovani odnosno uklonjeni svi ovi nedostaci. Ova potreba je pravilno ocenjena u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, što je došlo do izražaja u napred spomenutoj odluci Predsedništva Akademije.

Pri donošenju ove odluke Predsedništvo je imalo u vidu i to da „Flora Jugoslavije”, čija je pojava bila najavljena u daljoj perspektivi od strane „Međukademijskog odbora za izradu flore i faune Jugoslavije”, ne bi mogla zameniti predviđenu „Floru SR Srbije”, naročito zbog toga što će ona sadržavati samo kratke dijagnoze pojedinih vrsta neophodnih za njihovo prepoznavanje, a uz to bila bi bez ključeva za determinaciju, kako je to bilo istaknuto u saopštenju ovog Odbora.

Uzged da napomenemo da i „Analitička flora Jugoslavije”, čija se prva sveska pojavila 1967.g., u izdanju Botaničkog instituta Sveučilišta u Zagrebu, i ako znatno potpunija, u mnogom pogledu zaostaje za sadržajem „Flore SR Srbije”. Ona je gotovo u svim svojim delovima manje potpuna od ove „Flore”. To se zapaža kako u pogledu sinonimike i dijagnoza tako, i to u još većoj meri, u odnosu na podatke ekološkog, cenološkog i geografskog karaktera, koji se iznose za pojedine taksonove. Uz to „Flora SR Srbije” je i ilustrovana crtežima na kojima su prikazane diferencijalne morfološke odlike vrsta, pa i nekih nižih jedinica, što će uveliko olakšati njihovu determinaciju. A kod mnogih biljnih vrsta izneta je i njihova privredna odnosno upotrebna vrednost, što nije učinjeno u „Analitičkoj flori Jugoslavije”.

U ostalom, kad je razrađivan sadržaj koji treba da ima „Flora SR Srbije”, stalo se na gladište da ona bude što potpunija, kako bi u njoj mogla doći do izražaja sva značajnija nova dostignuća do kojih se došlo u proučavanju kako flore tako i vegetacije naše Republike. Želelo se da joj se da takav karakter da bi odgovarala sličnim savremenim delima naprednih zemalja Evrope.

Izradom „Flore SR Srbije” rukovodi specijalan Odbor Odeljenja prirodno-matematičkih nauka Akademije u sastavu: predsednik akademik Dr Mladen Josifović, sekretar Dr Momčilo Kojić, vanredan profesor Poljoprivrednog fakulteta, članovi: Dr Laposava Stjepanović, redovan profesor Farmaaceutskog fakulteta, Dr Vilotije Blečić, vanredan profesor Prirodno-matematičkog fakulteta i Upravnik Botaničke bašte, Dr Milorad Janković, vanredan profesor Prirodno-matematičkog fakulteta, Dr Milovan Gajić, vanredan profesor Šumarskog fakulteta i Dr Nikola Diklić, kustos Prirodnjačkog muzeja.

Predviđeno je da „Flora SR Srbije” ima osam tomova, sa približno 400 strana teksta i ilustracija svaki.” (M.M. Josifović, 1970.: Predgovor, u Flora SR Srbije, Tom I., Beograd).

Nekoliko reči o našoj uverenosti da smo sposobni da napravimo jednu savremenu „Floru SR Srbije”, sa velikim ambicijama da to bude kapitalno višetomno delo, po mogućstvu što iscrpnije. Ta uverenost, ta sigurnost počiva na nekoliko okolnosti i činjenica. Kod profesora Mladena Josifovića ona je više instiktivnog karaktera, naime osećanju da su u pitanju ozbiljni i radni ljudi, već odavno naučno afirmisani u botanici, kao naučnici i stručnjaci. Dakle jedan opšti utisak, koji sam ja kod njega maksimalno potencirao u mnogobrojnim prethodnim razgovorima.

Što se tiče mene, polazio sam od jedne realne činjenice koju sam, kada je reč o Novoj Flori, ispravno tumačio bez ikakvih predrasuda. Naime, mi botaničari Srbije (posebno Beograda) nismo se specifično bavili florističkim istraživanjima, ni pre Rata niti posle njega. Ti floristički radovi malo bi nam pomogli u izradi Flore – ustvari, dobro je što se floristikom nismo više bavili jer da jesmo od Flore ne bi ništa bilo! Ovo zvuči paradoksalno, ali je istinito. Stvar je u tome da smo se gotovo svi mi bavili intenzivno **fitocenološkim istraživanjima**, što znači da smo, već zbog prirode stvari, morali da u obzir uzmemo čitavu floru Srbije, bez ikakvih ograničenja. Da je to istina uverićemo se ako pogledamo fitocenološke tablice u našim izuzetno mnogobrojnim fitocenološkim radovima: u njima je definisan ogroman broj biljnih vrsta, gotovo sve koje postoje u SR Srbiji. Nas botaničara—fitocenoologa bilo je dosta, pa smo mogli da „pokrijemo” i da istražujemo sve tipove vegetacije (uključujući gotovo sve postojeće fitocenoze, odnosno njihove tipove – asocijacije). Da smo se bavili samo floristikom, bila bi ona nužno ograničena samo na neke aspekte biljnog sveta (floristički spiskovi npr.), dok bavljenje fitocenologijom rezultira u tzv. fitocenološke snimke i, najzad, u fitocenološke tabele – koje su ne samo floristički spiskovi već i **neverovatno bogat izvor najrazličitijih fitogeografskih i fitoekoloških podataka**. Dakle, upravo svestrano i intenzivno bavljenje fitocenologijom ispunjavalo nas je samopouzdanjem i nepokolebljivom uverenošću da ćemo uspeti!

U poslednje vreme, u Odboru za floru i vegetaciju SAN-a, a i drugde, lansira se termin „florista” (pa valjda „florističar”? !, kako je sve do sada bilo uobičajeno), termin sa nedovoljno definisanom njegovom pojavnom sadržinom. To objektivno znači insistiranje na rascjepu među botaničarima na „floriste” i „nefloriste” (valjda se misli na fitocenoologe!), što može biti podloga za kidanje veza kojima je tzv. terenska botanika (po H. Walter-u to je „Geobotanika”), povezana u jednu neraskidivu celinu. Naravno, ta deoba možda ima još i neki drugi, vanakademijski cilj (koji se u Odboru akademijinom ne može prihvatiti jer

preti rasepom i konfliktima), npr. u službi određene zatvorenosti i isključivosti u vezi sa učlanjivanjem u tzv. „Optimu”, jednu, inače, interesantnu međunarodnu botaničku organizaciju. Mene lično ta organizacija Optima ne interesuje, ali me kao istoričara naše botanike interesuju sve činjenice u vezi sa njom (jer i ona sama, njen rad i ljudi koji rade u okviru nje, predstavljaju elemente najnovije istorije botanike u SR Srbiji i Jugoslaviji. Međutim, sve ovo nije nam potrebno u akademijinom Odboru, s obzirom na zaista velike „florističke” ambicije ovoga Odbora. U tome treba da svi ravnopravno učestvujemo, i „floristi” i „nefloristi” – to se posebno odnosi na drugo izdanje „Flore SR Srbije!”

Principi na kojima će se raditi na „Flori SR Srbije”. Kako ona treba da izgleda: forma i sadržina.

Još na prvom sastanku sa M. Josifovićem ja sam izneo u osnovnim crtama koncepciju naše Flore, principe na kojima ćemo je formirati. I u toku drugih sastanaka, koji su usledili, ovu koncepciju sam detaljnije izlagao i obrazlagao, te je ona u potpunosti prihvaćena, gotovo od svih učesnika, uz neke dopune i primedbe. Te osnovne principe izneću ukratko.

Sistem.

Na predlog profesora Dr Vilotija Blečića prihvatili smo, bez mnogo diskusija, da za našu Floru uzmemo Tahtadanov filogenetsko-evolucijski sistem, koji je po našoj oceni danas najbolji. U tom pogledu smatrali smo da je Blečić najmerodavniji, budući da je profesor Sistematike biljaka u Institutu za botaniku PMF-a. Taj njegov predlog posebno smo podržavali, pored mene, Diklić, B. Jovanović, L. Veseličić, ali i svi drugi.

Sušтина ovog sistema je, kada se radi o cvetnicama, da se počinje od Magnoliaceae-a, koje imaju najprimitivnije cvetove, i pored njihove relativne složenosti. Osim toga, prihvatili sam shvatanje da su dikotile starije, a monokotile mlađe, pa su dikotile prve i izložene a monokotile kasnije, u završnim tomovima. Ovo nije formalno pitanje, već suština koja odražava naše shvatanja o evoluciji viših biljaka.

Struktura vrste

Smatrao sam da je jedno od najznačajnijih pitanja načelnog koncepta naše „Flore” u sledećem: **da li prikazati vrste kao homogene celine, bez ikakve unutrašnje strukture, ili, naprotiv, kao složene sisteme koji u sebi imaju određenu strukturu, iskazanu kroz postojanje i uzajamne veze podređenih evolucijskih i taksonomskih elemenata: podvrsta, varijeteta, formi itd.** Ja sam predložio ovaj drugi pristup (vrste kao složeni sistemi sa određenom unutrašnjom strukturom), energično odbacujući takvu Floru u kojoj bi bile zastupljene samo vrste, bez ikakvih podvrsta, varijeteta i formi. U izvesnom smislu „vrsta kao složeni sistem” je shvatanje koje je, u praksi, često dovelo do ekstremnog žordanizma („male vrste”), dok su vrste bez strukture bile pre svega „lineoni” („velike vrste”); ali, ove „velike” vrste proistekle su, velikim delom, iz prakse samog Linea koji je kao pionir radio u jednom svetu gotovo totalnog nepoznavanja sistematike (taksonomije) biljaka, pa je, ne stižući da sve detaljno prouči, davao imena vrste i takvim ogromnim sistemima koji su se prostirali i preko dva kontinenta (npr. *Trapa natans* L., po Lineu samo jedna homogena vrsta, rasprostranjene u Evropi i Aziji, sve do Japana; očigledan apsurd pa savremeni „trapolozi” na tom ogromnom prostoru vide veći broj vrsta roda *Trapa*, sa velikim brojem podvrsta, varijeteta i formi).

Ali, s druge strane, ako se na negira postojanje izvesnih formi biljne vrste, koji odstupaju od njenog tipičnog oblika, a prihvaćena je koncepcija bezstrukturnih vrsta, neki sistematičari sve te forme, sva ta odstupanja, pred čime ne mogu zatvarati oči, uzdižu na rang vrste! Dakle i u ovom slučaju ekstremni žordanizam, samo sa tom varijantom da se i one forme koje su čist oblik modifikacija proglašavaju vrstama. Tako, na primer, V.N. Vasiljev (poznati ruski trapolog), smatra posebnom vrstom (*Trapa cruciata* V.Vas., u Flori SSSR), jednu formu za koju je eksperimentalno dokazano da pripada vrsti *Trapa brevicarpa* M.Jank., i da se iz „normalnih” plodova razvija u uslovima vode siromašne elementima mineralne ishrane (nrp. podloga isprani pesak – M.M.Janković, u mnogim radovima).

Oko ovog pitanja vodili smo određene diskusije, bilo je izvesnih sumnji, nedoumica i drukčijih mišljenja, ali je na kraju—krajeva prihvaćeno moje shvatanje i moj predlog. Razlozi određenom protivljenju koncepciji „vrsta kao sistem sa unutrašnjom strukturom”, različiti su bez obzira što je ova koncepcija logična, u skladu sa Darwinovim shvatanjem o nastanku i evoluciji vrste i ulozi prirodnog odabiranja (ako se, naravno, „Darvinizam” shvati na ispravan način), kao i činjenicama u realnom svetu živih bića. Navešću neke.

Tako na primer, postojanje nekih Flora u kojima su samo vrste, bez ikakve unutrašnje strukture (bez podvrsta, varijeteta i formi), kao što su, na primer „Flora SSSR” i „Flora Europaea”, vrlo autoritativne i za mnoge merodavne, dovelo je kod mnogih botaničara do uverenja da to baš tako i mora biti, i da je to upravo prava realnost: to, da su vrste homogene i nemaju nikakvu unutrašnju strukturu, a da su sve varijante ustvari druge vrste.

Međutim, i kod „Flora Europaea” i kod Flore Sovjetskog Saveza uzroci njihove bezstrukturnosti leže u razlozima koji nisu ni suštinske niti objektivne prirode. U slučaju Evropske Flore, razlozi su čisto praktični, bar kako sam ja to svatio; oni leže u nemogućnosti da se u ograničenom broju tomova prikaže čitava Flora Evrope sa svim mogućim varijantama, dakle odstupanjima od tipične forme, što znači sa svim postojećim podvrstama, varijetetima i formama, i to sve u jednom istom delu. Da, zaista nemoguće, u uslovima vremenskih i prostornih ograničenja.

Sa Florom Sovjetskog Saveza stvar je sasvim drukčije prirode, i leži u jednoj zabludi. Čuveni ruski botaničar – florističar i fitogeograf, V.Komarov, polazio je od shvatanja da svako geografsko odstupanje u formi određene biljne vrste, dakle na nivou geografske rase (što znači podvrste), jeste istovremeno posebna vrsta, na nivou geografizma. Sastavljači višetomne Flore Sovjetskog Saveza ovo shvatanje su do krajnosti uprostiti i uopštiti, pa su svako odstupanje, i ono koje nije na nivou geografske kline, smatrali vrstom. Već odavno Sovjetski botaničari kritikuju ovaj pristup, smatraju da je on velika slabost Sovjetske Flore, pa su predložili da se sledeće izdanje ove čuvene i značajne Flore uradi na drukčijem principu, to jest na koncepciji vrste kao složenog taksonomskog i biološkog sistema sa više ili manje složenom unutrašnjom strukturom. Nadajmo se da će tako i biti!

Bilo je i drugih primedbi na račun koncepcije o „strukturnoj” Flori Srbije, u okviru naše radne grupe. Tako na primer, izneto je mišljenje da strukturu vrste možemo prikazati samo na jednom određenom broju vrsta, ali ne za sve. Jer, podvlačilo se, mi neke vrste, dobro pručene, znamo detaljno i u pogledu njihove strukture i unutar specijake hijerarhije, pa ih tako detaljno možemo u Flori i prikazati; a druge, slabo pručene, ne možemo (znači samo ime vrste, i ništa drugo). Uostalom neke vrste su krajnje monotipne, naročito one sa vrlo malim arealom rasprostiranja (tzv. ekstremni stenoendemizam), pa ni

nemaju neku izraženiju unutrašnju strukturu i taksonomski hijerarhizam. Sve to može dovesti do zabune, jer se vrste koje nisu još uvek dobro proučene mogu shvatiti kao vrste koje nemaju unutrašnju strukturu, mada je možda imaju, i to vrlo složenu. Ja sam, i pored svih tih primedbi i kolebanja, uporno nastojao da pravimo „strukturnu” Floru, i da time, i pored nedoslednosti u sprovođenju ovog principa usled nedostatka potrebnih podataka (zbog neistraženosti svih vrsta), podvučemo svoj stav da su vrste složeni sistemi, što je naročito značajno i karakteristično za vrste u flori Balkanskog Poluostrva. Osim toga, ovakvo shvatanje podstiče botaničare na istraživanja unutrašnje strukture još neistraženih vrsta.

Posle svih tih diskusija prihvaćeno je moje shvatanje, odnosno moj predlog da se ide na „strukturnu” Floru, ne čekajući da sve biljne vrste našeg područja (tj. SR Srbije) budu do detalja proučene u pogledu svoje unutrašnje strukture. Smatram da je ovoj jedno od najbitnijih problema u stvaranju svake „Flore”, te da možemo biti, sada posle završetka rada na prvom izdanju Flore SR Srbije”, veoma zadovoljni izborom najboljeg puta u definisanju i izboru principa na kojima Naša Flora treba da počiva.

Naravno, registrovanje u Flori svih uočenih elemenata unutarspecijske strukture omogućuje i podstiče traganje i istraživanje evolucionih procesa u samoj vrsti (jer i u okviru nje teče adaptivna radijacija), kao i proučavanja odnosa između vrsta istoga roda. Ja se nadam da će u novom izdanju „Flore SR Srbije” u tom pogledu biti učinjen bar jedan korak napred, u pravcu stvaranja jedne savremene Flore strukturnog i evolucionog karaktera.

Važno principijelno pitanje koje se pred nas postavilo jeste šta učiniti sa alohtonim vrstama. Naravno, kada je reč o autohtonim vrstama dileme nema. Ali, da li treba uneti i one koje su došljaci? Moj predlog bio je da u „Floru” treba uneti sve one vrste—došljake koji su se dobro prilagodile prilikama našeg podneblja, koje su postale sastavni deo naše vegetacije **bez ikakve pomoći čoveka** (npr. bagrem — *Robinia pseudoakacia*, kiselu drvo — *Ailanthus glandulosa*, bagremak — *Amorpha fruticosa*, i dr.). Istina, ima i „dvosmislenih” slučajeva, kakav je na primer „živi fosil” — *Ginkgo biloba*; ovo neobično značajna vrsta odlično podnosi naše klimatske i druge uslove (napr. biljne štetočine), ali iz parkova i botaničkih bašta kao i privatnih i državnih dvorišta) nije uspela da izade te da tako subspontano naseli prirodnu vegetaciju, dakle da zadivlja. Vrlo je verovatno da joj to sprečavaju i konkurentni odnosi u divljaj prirodi (pre svega konkurencija na nivou mladica i klijanaca sa drugim vrstama, pre svega hrastovim). Ipak, i *Ginkgo biloba* pripada autohtonij flori SR Srbije jer odlično podnosi njenu klimu u nizijsko—brdskom pojasu hrastovih šuma. O tome smo vodili brojne diskusije, ali se predloženi princip nije do kraja prihvatio, bez obzira na svoju logičnost i principijelnost, već su se dopustili i izuzetci. Jer, došlo je do izražaja i mišljenje da i neke gajene vrste biljaka, bez obzira na poreklo i pomoć čoveka, mogu ući u „Floru” (na primer vrste voćaka). Razlog ovakvog odstupanja leži, delimično, u svojevrsnoj „bolećivosti” M. Josifovića prema voćkama, budući da je u svojoj orijentaciji bio poljoprivrednik.

S obzirom da je ovo pitanje veoma važno („da li u „Floru SR Srbije mogu ući i alohtone vrste, egzote i gajene vrste, ili samo autohtone, odnosno i unete vrste koje uspevaju i bez ikakve čovekove pomoći?”), a da je istovremeno u prvom izdanju Flore rešeno polovično, mora se ono u radu na drugom izdanju rešiti ozbiljno i principijelno.

Još jedno pitanje bilo je predmet rasprava, pitanje koje je u velikoj meri u domenu sistematskog formalizma. Naime, pitanje sinonimike (npr. da li uopšte postoje sinonimi, pitanje autorskog primata, posebno pitanje tzv. oblika *typicum* itd.). I o ovome će se morati da u drugom izdanju raspravlja i zauzme stav.

Bilo je još i mnogih drugih pitanja, ali manjeg značaja. Zato ovde nema potreba o tome raspravljati (Organizacija rada; Obim „Flore” i vreme izrade).

Kao kruna svega, recimo još jednom, ovo izuzetno delo naše posleratne botanike, krunisano je i formalnim priznanjima, odnosno ta priznanja data su autorima, stvaraocima, „Flore SR Srbije”, ove prve srpske Flore posle Pančićeve: **Oktobarska nagrada i Sedmojulska nagrada.**

Što se tiče akademika i profesora Dr Mladena Josifovića, nema sumnje da on predstavlja, u izvesnom smislu, najznačajniju figuru u radu na „Flori SR Srbije”. Međutim, bili su prisutni i izvesni otpori (među nama autorima), u smislu da M. Josifović nije zaslužio tako visoko priznanje, kao i da se kao redaktor javlja kao autor (u citiranju „Flore” ili nekih njenih delova), mada su autori samo oni koji su „Floru” stvarali (a nikako ne oni koji su je čitali u rukopisu te su tako „urednici”, ili „odgovorni urednici”, itd.). O tome bi se, naravno, moglo diskutovati sa različitih strana. Međutim, jedan deo prigovora i nezadovoljstava autora mogao bi se prihvatiti kao opravdan: u vezi sa načinom kako se „Flora” ili njeni pojedini delovi citiraju u pojedinim radovima. Ali tu Josifović nije ništa kriv, već oni autori tih radova koji citiraju na neadekvatan način (da li iz neznanja, ili iz nekolegijalnosti, ili zlobe i ljubomore, ili pak nekih drugih razloga). Naime, ako se u odgovarajućem radu, na primer, govori o rodu Potamogeton, ili o rodu Pinus, onda se ne može ovako citirati: Josifović M.: Flora SR Srbije, već jedino ispravno: dati Autor XY: vrsta, rod, ili familija (Potamogeton, Pinus, i dr.). – U Flora SR Srbije, ed. M. Josifović. Ukoliko autor navodi Floru kao osnovno delo koje je u svome radu koristio, onda je, naravno, ispravno citirati ovako: Flora SR Srbije ed Josifović M. Žalosno bi bilo da pojedini autori koji znaju kako se citira, izbegavaju, iz nekih ružnih ličnih razloga, da citiraju ime pravog autora, već ga pokrivaju imenom Mladena Josifovića. U tome, naravno, profesor Josifović nije ništa kriv.

Još za života akademika M. Josifovića došli smo do zaključka da Odbor za Floru SR Srbije treba da preraste u Odbor za Floru i Vegetaciju SR Srbije. To je bilo potpuno opravdano i neophodno. Tako je i bilo, pa smo, na osnovu programa koji sam predložio, i koji je, posle odgovarajućih diskusija i sa izvesnim dopunama, ovaj novi zadatak jednoglasno prihvatili. Tako smo započeli i rad na „Vegetaciji” SR Srbije, pa je posle izvesnog vremena izašao i prvi tom: Vegetacija SR Srbije, I tom (opšti deo), nesumnjivo kapitalno delo, sa puno novih činjenica i pogleda na biljni pokrivač naše zemlje. Ovaj Prvi tom je uvod u desetotomno delo o različitim aspektima vegetacije Srbije.

Međutim, još pre nego što su završeni X Tom Flore SR Srbije i I Tom Vegetacije SR Srbije, neočekivano i tragično Mladen Josifović, naš organizacioni rukovodilac i prijatelj, gine u saobraćajnoj nesreći. To nas je sve veoma pogodilo i trebalo je da prođe dugo vremena da bi se od ovoga šoka oporavili i bili opet sposobni da u našem Odboru za biljni svet Srbije radimo i dalje na našim zadacima.

Umesto preminulog M. Josifovića Akademijino Odeljenje za nauku i matematiku određuje akademika i profesora Dr Miloja Sarića, po osnovnoj naučnoj orijentaciji biljnog fiziologa. I tako, sa profesorom Sarićem radimo već niz godina.

Pre nego što o sadašnjosti i budućnosti našega rada u ovom akademijinom odboru izložim nekoliko misli, hteo bih da kažem sledeće.

Nema sumnje da je Odbor za Floru i vegetaciju SR Srbije, jedna grupa naučnika – botaničara okupljena u Srpskoj Akademiji nauka, među najznačajnijim radnim grupama u posleratnoj Srbiji, odnosno i u Jugoslaviji. Ona ima šansu da se u istoriji zapiše zaista kao jedna od najblistavijih pojava u našoj nauci, kao grupa izuzetnih stvaralaca, u pogledu radnog elana i entuzijazma koje je pokazivala, uz to i najvišeg stručnog i naučnog

kvaliteta, koja je radila takoreći bez ikakve materijalne nadoknade. Ta grupa vrsnih naučnika stvorila je „Floru SR Srbije”, kapitalno naučno delo. Jedno od najznačajnijih dela u oblasti botanike u našoj zemlji. **Prvi Tom Vegetacije SR Srbije**, takođe izuzetnih kvaliteta, ukazuje da će se i dalje u ovom Akademijinom Odboru stvarati vredne knjige, mnoge od njih i kapitalnog značaja, na ponos nas, stvaraoca, na ponos naše nauke, i, konačno, na ponos Srpske Akademije nauka i umetnosti. Ali, da bi tako bilo potrebno je održati već stvorene lepe tradicije Odbora, i stvaranje novih pozitivnih uslova potrebnih za izradu dela koja će biti, u pogledu rada, možda još i teža nego što je to bilo u vezi sa Prvim izdanjem „Flore SR Srbije”.

Dakle, danas, u Akademijinom Odobru za floru i vegetaciju SR Srbije, imamo pred sobom dva veoma krupna zadatka: (1) **dalji rad na izradi sledećih tomova Vegetacije SR Srbije**, (2) **drugo izdanje „Flore SR Srbije**, dopunjeno, izmenjeno i popravljeno. Ja ne sumnjam da ćemo to i uspeti. Ali, u našem radu moramo neke stvari izmeniti, ugledajući se pre svega na rad na prvom izdanju „Flore SR Srbije”, na rad i odnose nas „avangardnih veterana” i na ljudske odnose među nama, pod rukovodstvom izvanredne ličnosti akademika Mladena Josifovića.

Kada je reč o drugom izdanju „Flore SR Srbije” treba reći da je ona kolektivni rezultat rada; ona je svojina (autorska) pojedinaca koji su na njoj radili, i Redakcijskog Odbora koji je brinuo o Flori kao celini. Redakcijski Odbor i dalje treba da ima tu ulogu, objedinjavanja i koncipiranja osnovnih principa, njihove dopune ili izmene (u odnosu na prethodno izdanje), ako je potrebno; Odbor o svemu diskutuje, bez njega ništa nije moguće raditi; u tome učestvuju i svi ostali autori, i bez njih se ništa ne može menjati u njihovim (već postojećim) tekstovima. Redaktor (mislim na stručnog redaktora), ima takođe sva prava kao nosilac posla, u stručnom pogledu, ali je on u većini bitnih stvari odgovoran Odboru, i sa njime u stručnom i naučnom pogledu, saraduje, i ne može biti referent ni jednom pojedincu, pa ma ko to bio. Dakle, puna demokratskost u radu, nikakvi samovoljni postupci već otvorenost u radu i dogovaranje. To je jedini način da se stvori neophodna međuljudska atmosfera i uslovi za postizanje vrhunskog stručnog i naučnog nivoa. Naravno, to isto vredi i za rad na Vegetaciji.

Nimalo ne sumnjam da ćemo se u tome u potpunosti složiti, i mi kao radni kolektiv i prof. M.Sarić kao rukovodilac.

Još jednu stvar bih hteo da podvučem. Mi avangardni i pionirski članovi Odbora, mi veterani i pripadnici prvih posleratnih generacija botaničara, mi Prvo Jezgro rada na Flori, zaslužujemo puno poštovanje i uvažavanje za naš rad. Radili smo, gotovo besplatno, puni hrabrosti i entuzijazma. Akademija nas mora čuvati kao „malo vode na dlanu”. U nama je, još uvek, bez obzira na godine, puno vitalnosti i volje i sposobnosti za rad, u nama je skoncentrisano ogromno znanje o biljnom svetu Srbije, Jugoslavije i Balkanskog Poluostrva. Za samu stvar, koja je i od prvorazrednog patriotskog značaja, a ne samo stručnog i naučnog, ne bi bilo dobro da nas izgubi ili da nas rasturi. Ni mlađi od nas, tek nastupajući botaničari angažovani na ovom istom poslu, ne bi bez nas mogli i bitno je da se njihovo stvaralaštvo postepeno nastavi u naše, da se naš rad bude uzajamno prožet (u suprotnom, zar da imamo još jedno ponavljanje „Lekovitih biljaka”?).

Ponovimo još jednom: osnovni preduslov uspešnog rada jesu dobri radni i ljudski odnosi među članovima Odbora. Upravo takvi kakvi su vladali u prvom jezgru botaničara koji su započeli rad na Flori, zajedno sa M.Josifovićem, znači među nama pionirima Flore i njenom avangardom: uzajamno poštovanje (ne samo među nama, već i između nas i prof. Josifovića), uzajamno poverenje, odsustvo sistema favorita i favoritkinja, ravnopravnost među nama, demokratski odnosi i odsustvo „rada i dogovaranja iza leda”, i,

naročito, uzajamno poštovanje i ljubav. Svaka priča o tome da je u toj našoj grupi „neko nekoga morao da trpi”, ne odgovara istini i nije dobronamerna. Među nama nije bilo nikakvih „mučki” (kako ružno reče jedan od naših kolega), nikakvog grupašenja i netolerancije. Zaista, ova naša pionirska grupa primer je kako treba da se radi kolektivno, primer je pravog naučničkog dostojanstva i uzajamne saradnje na zajedničkom delu.

Međutim, i nažalost, u poslednjih nekoliko godina ja primećujem da se u našem radu, u radu Odbora pokazuju i neke pukotine, različite prirode. Već u IX i X tomu ispoljavaju se, na izgled sitne, ali, ako ništa drugo, ono bar vrlo indikativne. Kao jedan od primera: u X tomu, nasuprot dotadašnjoj praksi, dolazi do dezautorizacije teksta. U X Tomu Flore nema naznake, u fusnoti ili koluncifri, ko je autor datog teksta o odgovarajućoj biljnoj grupi – sve je anonimno; istina, na početku knjige postoji grupni spisak autora, sa njihovim (odgovarajućim) brojem u zagradi, pa ti sad obrći strane da bi video koji broj odgovara kome autoru; ovaj način autorizacije nazivom „robijaškim” (s obzirom da i robijaši imaju broj, važniji od imena). Naravno, imena glavnog i odgovornog urednika vrlo su istaknuto prikazani na prvoj stranici knjige. Svakako, ovakvo ukazivanje na autorstvo veoma je uvredljivo. A šta ako se u autorstvo posumnja kada se komunicira pomoću separata? S te strane, ovaj način je glup i neozbiljan (ukoliko, naravno, odbacimo mogućnost da je ovo urađeno iz zle namere). Dakle, određena doza anonimnosti (pa to je bio i problem u vezi sa problematičnim slučajem zvanim „Lekovito bilje”); s te strane ova stvar sa X tomom Flore kao da predstavlja klicu jednog drukčijeg pristupa u vezi sa autorstvom, u odnosu na dotadašnju praksu kroz svih devet tomova Flore; o tome se nismo prethodno dogovorili, već smo stavljeni pred svršen čin. Naravno, u Drugom izdanju „Flore” ne možemo tako raditi, već samo dogovorom u vezi sa svim načelnim pitanjima.

Što se tiče Vegetacije, moram reći da smo u radu na I Tomu imali određenih teškoća u vezi sa određenim nerazumevanjem, što me je primoralo da napišem čak tri pisma kako bih neke stvari usmerio u određenom pravcu (u mojoj studiji „Kako smo stvarali Vegetaciju SR Srbije – problemi i teškoće; manuskript”, ta tri, značajna pisma, objaviću integralno).

U pogledu daljeg rada Odbora za Floru i vegetaciju SR Srbije, ja sam i dalje optimista (i pored nekih neprihvatljivih pojava i izvesnih promašaja), ali pod ispunjenjem određenih uslova u pogledu međuljudskih i profesionalnih odnosa. Naime, mi smo dužni, pre svega našem narodu a takođe i nauci u kojoj radimo, da ostvarimo one zadatke koje smo pred sebe postavili. Tu nema dezertiranja, ali ima opravdanih zahteva da nam se omogući da radimo u dobroj atmosferi i uz poštovanje naših ličnosti i našeg znanja i stručnosti.

Uostalom, dužni smo mi, botaničari pre svega, i Pančićevoj ličnosti, oličenju patriotizma i visoke naučne etike, začetniku svega onoga u botanici što smo mi, zaista, razvili do jedne zavidne visine.

Uveren sam, tako će i biti!

Literatura

- Adamović L. (1901): Vegetations verhältnisse der Balkanländer (Mosische Länder). – W. Engelmann, Leipzig.
 Buš N. (1917): Glavnije terminu florističke terminologiji. Žurn. Russk. Bot. Obš., II, No 1–2.
 Croizat L. (1952): Manual of Phytogeography. – Junk, Hague.
 Danserau P. (1948): Biogeography an ecological perspective. – R. Press Comp., New York.
 Darwin Č. (1948): Postanak vrsta. – Prosveta, Beograd.

- Diels L. (1919): Genetische Elemente in der Flora der Alpen. – Englers bot. Jahrb., 44.
- Diklić N. (1984): Životne forme biljnih vrsta i biološki spektar Flore SR Srbije. U Vegetaciji SR Srbije, I, Srpska akad. n., Odeljenja prir.mat., Beograd.
- Eaton T. H. Jr. (1970): Evolution. – Nelson, London. Flora SR Srbije, I – X (1970–1986); ed. M. Josifović. – Srpska ak. n., Odeljenje prir.–mat., Beograd.
- Gajić M. (1984): Florni elementi SR Srbije. – U Vegetaciju SR Srbije I. Srpska ak.n., Odeljenje prir.mat.n., Beograd.
- Good R. (1927): The geography of the flowering plants. – Longmann.
- Hegi G. (seit 1909): Illustrierte Flora von Mittel–Europa, I – VII, Munchen.
- Janković M. M. (1956): Polimorfizam listova cera (*Quercus cerris*) na Fruškoj Gori i njegov ekološki i taksonomski značaj. – Zborn. Mat. Srpske, Od. Pr.n, 11, Novi Sad.
- Janković M. M. (1958): Ekologija, rasprostranjenje, sistematika i istorija roda *Trapa* L. u Jugoslaviji. – Srpsko biol. dr., pos. izd., 2, Beograd.
- Janković M. M. (1963): Fitoekologija sa osnovama fitocenologije i pregledom tipova vegetacije na Zemlji. – Naučna Knjiga, Beograd.
- Janković M. M. (1970): Istorija florističkih pručavanja u Srbiji.– (u „Flora SR Srbije”, ed.M. Josifović). – Odeljenje prir.mat.n., Srpska akad.n, Beograd.
- Janković M. M. (1974): Neki problemi u vezi sa sistematikom i evolucijom cera (*Quercus cerris*). – Zbor. r., Simp. povodom 100. godiš. Prve jug. dendrologije J.Pančića, Srpska ak.n., Naučni skupovi, Odelj.prir.– mat.n., knj.1, Beograd.
- Janković M. M. (1976): Predlog za jednu novu definiciju areala. – Glas. Bot.Inst. i bašte univ. u Beogradu, Tom XI, Nov. ser., 1–4, Beograd.
- Janković M. M. (1978): Karakteristike i tendencija savremenih procesa specijacije viših biljaka, na primeru *Glechoma hederacea* i *G. hirsuta*. – Biosistematika. Vol. 4, No 2, Beograd.
- Janković M. M. (1981): Prilog poznavanju vegetacije i fitocenoza nekih visokoplaninskih borova (*Pinus heldreichii*, *P. Peuce* i *P. mugho*) na Šarplanini i njenim metohijskim ograncima (Ošljak, Kodža Balkan, Ostrovica). – Gl. Šum. F., Jub. br., 57, Beograd.
- Janković M. M. (1982): Prilog poznavanju vegetacije Šarplanine sa posebnim osvrtom na neke značajnije reliktnne vrste biljaka. – Gl. Inst. za Bot. i bot.b. Univ.u B., Tom (XIII) XV, No. 1–3, Beograd.
- Janković M. M. (1984): Vegetacija SR Srbije: Istorija i opšte karakteristike. – Vegetacija SR Srbije, I Tom. – Srpska ak.n, Odelj. Prir.–mat., Beograd.
- Janković M. M. (1985): Fitogeografija. – PMF, Univerzitet u Beogradu.
- Janković M. M. Pantić N., Mišić V., Diklić N., Gajić M. (1984): Vegetacija SR Srbije, I. – Opšti deo. – Srpska akad. n., Odelj. prir.–mat. n., Beograd.
- Jovanović B. (1980): Šumske fitocenoze i staništa Suve planine. – Glasn.šum.fak., S.A. – Šumarstvo, posebna izd., Beograd.
- Jovanović R. (1957): Tipovi dolinskih livada Jasenice. – Arhiv biol.n. 9(1–4), Beograd.
- Kojić M. (1959): Zastupljenost, uloga i značaj djipovine (*Chrysopogon gryllus* Trin.) u livadskim fitocenzama zapadne Srbije. – Arhiv za polj. n., 12, 37., Beograd.
- Košanić N. (1923): Život tercijarnih biljaka u današnjoj flori. – Glas Srpske akad., CVII, 46, Beograd.
- Mayr E. (1970): Populations, Species and Evolution.
- Mišić V. (1984): Razvojne vegetacijske serije u refugijumima SR Srbije. – Vegetacija SR Srbije I., Srpska ak.n., Odelj.prir.–mat.n., Beograd.
- Stebbins L. G. (1951): Variation and Evolution in plants. – Columbia Univ. Press, New York.
- Stjepanović – Veseličić L. (1953): Vegetacija Deliblatske pešcare. – Pos.iz. Inst. za ekol. i biogeografiju, SAN, I, CCXVI, 4., Beograd.
- Tahtadžan A. L. (1970): Proishozdenije i rasseljenjije cvetkovih rastenijj. – „Nauka”, Lenjingrad.
- Tatić B. (1967/68): Flora i vegetacija Studene planine kod Kraljeva. – Glasn. Botan.zavoda i bašte., Univ. u Beogradu, 4., Beograd.